

ISTRAŽIVANJE JAVNOG MNENJA – MART 2012. GODINE

**STAVOVI MLADIH O DRUŠTVENO POLITIČKIM
PRILIKAMA U SRBIJI**

CELINE:

- 1. Metodološke napomene*
- 2. Rezime*
- 3. Opis uzorka*
- 4. Informisanost o politici i uticaj građana*
- 5. Politički angažman građana*
- 6. Procena sadašnje situacije*
- 7. Poverenje u institucije*
- 8. Politička orijentacija i poželjne osobine političkih lidera*
- 9. Poželjne osobine političkih lidera*
- 10. Mladi i migracije*
- 11. Odnos mladih u Srbiji prema evroatlantskim integracijama*
- 12. Odnos mladih u Srbiji prema pitanju Kosova i Metohije*
- 13. Izborna ne/participacija*
- 14. Izborna i stranačka opredeljenja*
- 15. Poverenje u političare*
- 16. Vrednosne orijentacije mladih*
- 17. Zaključci*

1. Metodološke napomene

Istraživanje realizovali	CESID, Centar za novu politiku i Fondacija Friedrich Ebert
Terenski rad	U periodu između 08 i 15. marta 2012. godine
Tip i veličina uzorka	Slučajni, reprezentativni uzorak od 974 građana Srbije, starosti između 18 i 35 godina
Okvir uzorka	Teritorija biračkog mesta kao najpouzdanija registarska jedinica
Odabir domaćinstva	Slučajno uzorkovanje bez zamene - od početne tačke svaka druga kućna adresa u okviru biračkog mesta
Odabir ispitanika u okviru domaćinstva	Slučajno uzorkovanje bez zamene - izbor ispitanika metodom prvog rođendana u odnosu na dan anketiranja
Istraživačka tehnika	Licem u lice u okviru domaćinstva
Istraživački instrument	Upitnik

Istraživanje javnog mnjenja realizovano od strane CESID-a, Centra za novu politiku i Fondacije Friedrich Ebert, je sprovedeno u periodu između 08 i 15. marta 2012. godine na teritoriji republike Srbije bez Kosova i Metohije.;

Istraživanje je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 974 građana Srbije, starosnog raspona između 18 i 35 godina;

Kao istraživački instrument je korišćen upitnik, formiran u saradnji sa klijentom, koji se sastojao od 102 pitanja;

Intervjuisanje građana je sprovedeno tehnikom „licem u lice“, direktnim kontaktom sa ispitanikom. Prilikom obuke intervjuera, instruktori su insistirali na sprovođenju i poštovanju dva veoma važna pravila koja pored samog uzorka značajno utiču na reprezentativnost istraživanja – poštovanje koraka i pravila prvog rođendana. Poštovanjem koraka je obezbeđena sveobuhvatana pokrivenost kompletnog istraživačkog punkta od strane anketara, dok je pravilom prvog rođendana isključena mogućnost da na upitnik odgovaraju samo oni građani koji prvi otvore vrata domaćinstva anketaru. Naime, od anketara je zahtevano da u sklopu domaćinstva anketira osobu stariju od 18 ali ne i stariju od 35 godina, kojoj je prvoj rođendan u odnosu na dan posete. Na ovaj način je obezbeđena i polna, obrazovna i starosna reprezentativnost ispitanika.

2. Rezime

Pripadnici mlađe populacije u Srbiji nisu u dovoljnoj meri obavešteni o dešavanjima na domaćoj političkoj sceni. Najveći je procenat onih kojima ništa ili dosta toga nije jasno, međutim, ipak se može govoriti o blagom pomaku na bolje u odnosu na nalaze sa prethodnih istraživanja. U skladu sa informisanošću i poznavanjem oblasti politike, uticaj mladih na politička dešavanja je takođe na veoma niskom nivou. Nalazi su pokazali da mladi ovu sferu ostavljaju po strani, pa je tako zainteresovanost za politička dešavanja ili eventualni uticaj na njih na niskom nivou.

Visoko obrazovani ispitanici su znatno više informisani o političkim dešavanjima nego što su to ispitanici sa završenom trogodišnjom srednjom školom i niže. Takođe, njihov aktivizam odnosno uticaj na politička dešavanja je veći nego što je to kod manje obrazovanih ispitanika.

U politička dešavanja najbolje su upućeni ispitanici koji osećaju bliskost prema LDP-u, a zatim i DS-u, te su i mišljenja da njihovo delanje ima nekakvog uticaja, dok su glasači opozicionih partija suprotnog mišljenja.

Mladi u Srbiji kao izvor informisanja o političkim dešavanjima uglavnom koriste televizor, a zatim i internet. Iako u velikoj meri mladi izlaze na izbore i razgovaraju o politici, sve što podrazumeva neko veće posvećivanje vremena je isključeno. Praćenje kampanja, mitinga, javnih predavanja ili tv duela je u velikoj meri zapostavljeno kod naših ispitanika.

Navedeni razlozi političkog (ne)angažovanja mladih pokazuju veoma negativnu sliku vezanu za političke stranke i aktere u Srbiji. Dok većina ispitanika nije angažovano u politici iz razloga što ne veruje političkim partijama, ali i zbog nezainteresovanosti za ovu sferu, veoma mali broj je onih koji veruju u ideje svoje stranke. Takođe, pojedini ispitanici su naveli da su politički angažovani isključivo iz ličnih koristi, odnosno radi obezbeđivanja radne pozicije.

Ispitanici pokazuju delimično nepoverenje prema rukovodstvu u Srbiji. Najveći broj ispitanika je navelo da se uopšte ne slaže sa tvrdnjom da su odluke državnog rukovodstva motivisane isključivo interesima građana. Ni promene koje su izvršene 5. oktobra 2000. godine, mladi ne doživljavaju kao pozitivnu stvar. Prema njihovom mišljenju, one nisu donele ništa novo, te su samo jedni zamenili druge. Međutim, Vlada Zorana Đinđića ocenjena je kao najbolja do sada, pri čemu je trećina ispitanika navela da se u njegovo vreme najbolje živelo. Ocena života u svim vladama koje su usledile nakon Zorana Đinđića je osetno negativnija, što je posebno izraženo kod Vlade Mirka Cvetkovića.

Nijedna institucija u Srbiji nije ni blizu polovičnog poverenja mladih. Institucija sa najvećim poverenjem je crkva pri čemu joj poverenje iskazuje dve petine ispitanika. Takođe, primećuje se veće poverenje u institucije poretka u odnosu na tzv. političke institucije. Najmanje poverenje mladi građani pokazuju prema političkim strankama.

Većina ispitanika nije znalo da odredi da li je bliži levici ili desnici, niti da odredi na kom polu se nalazi partija koju on ocenjuje kao sebi najbližom. Opcija ne znam je dominirala u ovom slučaju, dok su ostali odgovori bili relativno raspoređeni.

Prema mišljenju mladih, najvažnije osobine koje jedan lider u Srbiji treba da poseduje su: 1) da bude čovek od reči, 2) da bude odlučan u sprovođenju svojih odluka, 3) da je zaštitnik Srba i srpskih interesa, 4) da ima inicijativu, 5) da je kulturni i lepo vaspitan. Dugogodišnje iskustvo na političkoj sceni nije osobina koja je prepoznata kao važna za naše ispitanike.

Više od polovine je onih koji su u jednom momentu razmišljali da napuste mesto u kom žive, dok je trećina onih koji o iseljavanju i dalje razmišljaju. Kao razlog napuštanja Srbije, mladi navode ekonomske probleme pri čemu su kao prioritete takođe naveli teme ekonomske prirode- zapošljavanje, ekonomski razvoj zemlje i jačanje životnog standarda. Za naše ispitanike, najprivlačnije zemlje za život su zemlje Zapadne Evrope.

Nešto preko polovine ispitanika podržava ulazak Srbije u EU, dok je protivnik ovoj ideji svaki četvrti ispitanik. Čini se da članstvo u NATO nikad nije bila popularna ideja pa tako ni danas, s obzirom da se skoro 60% mladih protivi pridruživanju Srbije NATO paktu. Kada je reč o pitanju Kosova i rešavanju ovog problema, većina mladih je uverena da KiM treba da ostanu sastavni deo Srbije, dok skoro svaki peti misli da jedino podela na srpski i albanski deo može biti trajno rešenje. Samo 5% vidi KiM kao nezavisno, međutim, čak 41% prognozira da će KiM biti nezavisna država.

I mladi i stariji, nešto ispod proseka uzimaju učešća u izbornim dešavanjima. Skoro dve trećine ispitanika su aktivni učesnici izbora. Polovina ispitanika (48%) je reklo da će izaći na izbore, dok će 28% verovatno izaći na izbore. Ne postoje značajna odstupanja kod mladih u odnosu na projekciju izlaznosti kada je u pitanju čitava populacija. Mladi su jednako izborni aktivni kao i druge starosne grupe u Srbiji. Na pitanje za koga će glasiti na sledećim izborima, spremno je bilo da nam odgovori samo 29% ispitanika, što čini oko 40% od ukupnog broja mladih koji će se i zaista pojaviti na izborima. U kategoriji onih koji su rekli svoje izborni opredeljenje prednjače DS sa 31% podrške i SNS sa 24% podrške. Za njima sledi LDP koji ima 10% od broja onih koji su rekli svoje izborni opredeljenje, potom SRS sa 8%, URS i SPS sa po 6%, DSS sa 3% i 12% ispitanika je navelo neku drugu stranku.

Prilikom ispitivanja vrednosnih orijentacija mladih, stavovi su podeljeni na pozitivnu, neutralnu i negativnu vrednost. Kod pozitivnih vrednosti, više je onih koji naginju modernijim shvatanjima društva u odnosu na one koji su skloniji tradicionalnim modalitetima društva. Po ovom nalazu se mladi razlikuju u odnosu na prosek Srbije. Pozitivni rezultati su i kada je u pitanju ispitivanje koncepta rasizma, koji nema značajno utemeljenje u vrednosnim mapama mladih u Srbiji. Autoritarno orijentisanim ispitanicima pretežu neautoritarno orijentisani, dok je sa druge strane, nešto veći procenat konformista u odnosu na nekonformiste. Mladi su značajno manji konformisti nego ostali delovi populacije, dok su u kategoriji autoritarnosti vrlo slični proseku populacije. U dva tipa vrednosti pretežu negativni polovi nad pozitivnim, a to su nacionalizam i odnos prema demokratiji. Međutim, mladi su u oba slučaja značajno pozitivnije orijentisani nego što je to prosek populacije.

3. Opis uzorka

Na osnovu metodologije koja je uspostavljena prilikom sprovođenja ovog istraživanja, obuhvaćene su sledeće kategorije ispitanika:

Polna struktura ispitanika: 50% žena i 50% muškaraca;

Prosečna starost ispitanika obuhvaćenih istraživanjem: 27,44 godine;

Obrazovna struktura ispitanika: Osnovna škola i manje 7% ispitanika, škola za radnička zanimanja 19% ispitanika, četvorogodišnja srednja 35%, viša škola/fakultet 23% ispitanika, učenik/student 16% ispitanika;

Zanimanje ispitanika: domaćica 6%, poljoprivrednik 2%, NK ili PK radnik 7%, KV ili VK radnik 21%, tehničar 19%, službenik 8%, učenik ili student 22%, stručnjak 15%;

Radno svojinski status ispitanika: privatnik 5%; zaposlen kod privatnika 23%; zaposlen u državnom sektoru 14%; domaćica 4%; nezaposlen, traži posao 32%; učenik, student 22%

Prosečna mesečna primanja po članu domaćinstva: Ne želi da kaže 23%, do 10 000 dinara 19%, 10 000 – 20 000 dinara 21%, 20 000 – 40 000 dinara 18%, 40 000 - 60 000 dinara 9%, 60 000 – 80 000 dinara 5%, 80 000 – 100 000 dinara 3% i više od 100 000 dinara 2%

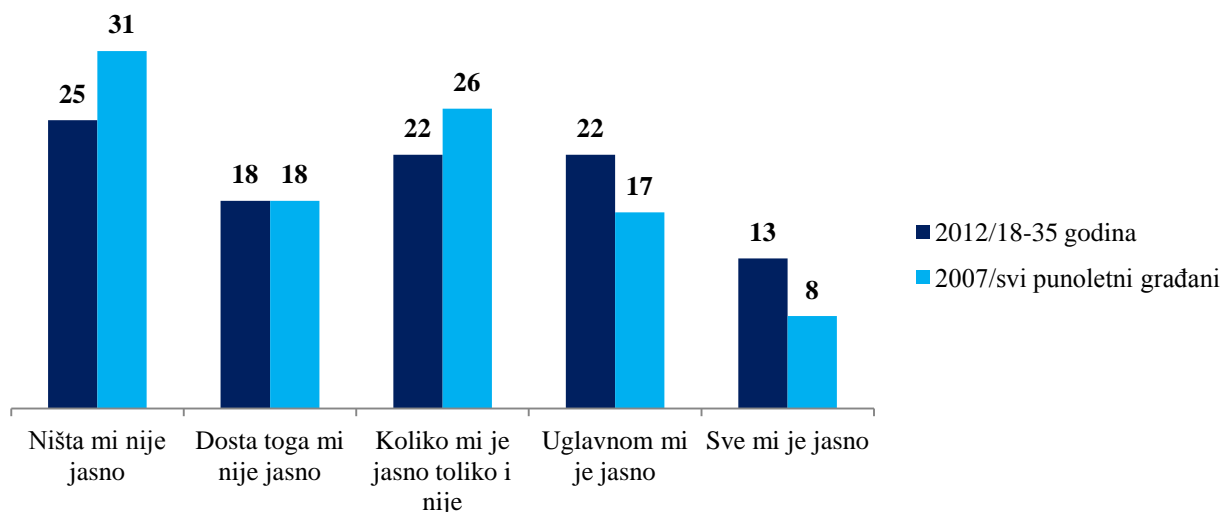
4. Informisanost o politici i uticaj građana

Razumevanje i uticaj građana na dešavanja na političkoj sceni Srbije jedni su od preduslova za aktivno učešće građana. Obrazovanje građana o mogućnostima koja im se ukazuju pre svega u smislu doprinosa lokalnoj zajednici (a potom i celom društvu), vodi ka uspešnoj političkoj participaciji i uspešnoj demokratiji, s toga je veoma važno podići nivo svesti i informisanosti o političkim dešavanjima na što viši nivo .

(Ne)informisanost mlađe populacije Srbije o dešavanjima na političkoj sceni može biti u neku ruku zabrinjavajuća, ali i tumačena na više načina. Imajući u vidu da naši ispitanici imaju svega do 35 godina, možemo pretpostaviti da su im interesovanja jednostavno usmerena ka nekim "pozitivnijim" oblastima našeg društva, kao što su sport i kultura. S druge strane, stalna ekonomska i politička neizvesnost u našoj zemlji moglo je dovesti naše ispitanike u sferu nezainteresovanosti i blokade svega što je vezano za politiku i političke aktere.

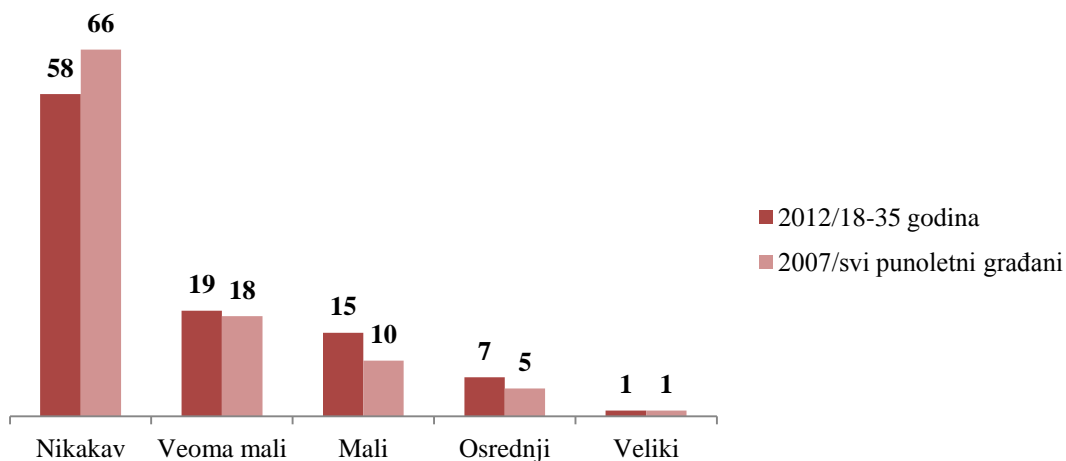
Ipak, primećuje se pomak, odnosno veći stepen zainteresovanosti naših ispitanika nego što je to bilo prethodnih godina. Istraživanje koje je 2007. godine sproveo CeSID u okviru projekta “**Identifikacijom problema do njihovog rešenja – jačanje kapaciteta javnih institucija za prevenciju potencijalnih sukoba**”, pokazalo je da svakom trećem ispitaniku nije bilo ništa jasno šta se dešava u oblasti politike, što danas nije slučaj. Međutim, prilikom poređenja starih i ovogodišnjih rezultata, moramo biti oprezni u tumačenju s obzirom da je uzorak istraživanja sprovedenog pre pet godina obuhvatao svakog punoletnog građanina Srbije.

Grafikon 1. Da li Vam je jasno šta se dešava u oblasti politike?

Danas svaki četvrti ispitanik do 35 godina starosti navodi da im u oblasti politike ništa nije jasno, što predstavlja niži procenat u odnosu na celokupnu populaciju pre pet godina, dok je po 18% navelo da im dosta toga nije jasno. Pod pretpostavkom da se uglavnom za politička dešavanja interesuju stariji građani, zanimljiv podatak predstavlja da je danas mlađa populacija znatno bolje informisana nego što je to bilo celo društvo pre pet godina. Takođe, manji je procenat onih koji su neodlučni po ovom pitanju pa im je podjednako i jasno i nejasno.

Grafikon 2. Vaš uticaj na politička dešavanja

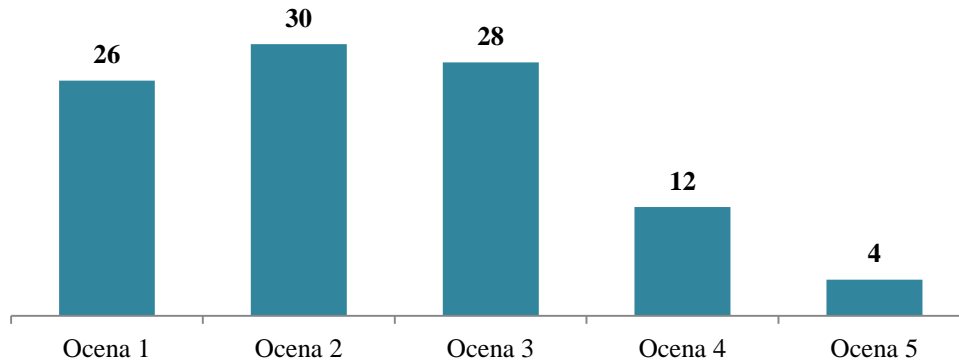
Veoma loša slika se dobija prilikom ispitivanja procene građana o njihovom eventualnom uticaju na politička dešavanja. Istraživanje iz 2007. godine pokazuje da je čak 84% ispitanika smatralo da nema nikakav (66%) ili bar minimalni (18%) uticaj na politiku. Sa druge strane, primetan ili veliki uticaj na politiku i njene aktere imalo je svega 6% ispitanika.

Ni posle pet godina, slika se drastično ne menja. Ipak procenat onih koji smatraju da nemaju uticaja je manji, pa tako 77% ispitanika smatra da je njihov uticaj nikakav ili veoma mali. Takođe, može se приметiti porast kada je u pitanju neki osetniji uticaj na politička zbivanja pri čemu 15% navodi da imaju malog uticaja, 7% osrednji, dok 1% mlađe populacije svoj doprinos političkim dešavanjima ocenjuje kao veliki. Ove dobijene nalaze možemo tumačiti kao pozitivne s obzirom da ipak postoji svest kod mladih u Srbiji da svojim aktivnostima i naporom mogu uticati na sprovođenje odluka i realizaciju nekih ideja.

Korelacija između informisanosti i uticaja na politička dešavanja, i obrazovanja ispitanika postoji. Prema očekivanjima, ispitanici sa osnovnim obrazovanjem u najvećoj meri smatraju da ne mogu nikako uticati na političku scenu, pa je i njihovo interesovanje za politiku na znatno nižem nivou. U sredini se nalaze ispitanici sa završenom trogodišnjom ili četvorogodišnjom srednjom školom, dok su oni najobrazovaniji najbolje upućeni u politička dešavanja. Osobe sa završenom višom školom ili fakultetom u najvećoj meri smatraju da njihov aktivizam može uticati na političke aktiere pri čemu su i više od drugih ispitanika informisani o dešavanjima. Takođe, za političku sferu se više interesuju muškarci od žena.

Kada je reč o stranačkoj bliskosti i informisanosti ispitanika, pristalice LDP-a se iznadprosečno izdvajaju po pitanju upućenosti u politička dešavanja, a zatim slede i glasači DS-a i DSS-a. Njihovi birači, takođe smatraju da imaju nekog uticaja na politička dešavanja, dok su najveći "pesimisti" pristalice koalicije SNS/NS i pristalice SRS-a.

Grafikon 3. Ocene zainteresovanosti za politička dešavanja u Srbiji

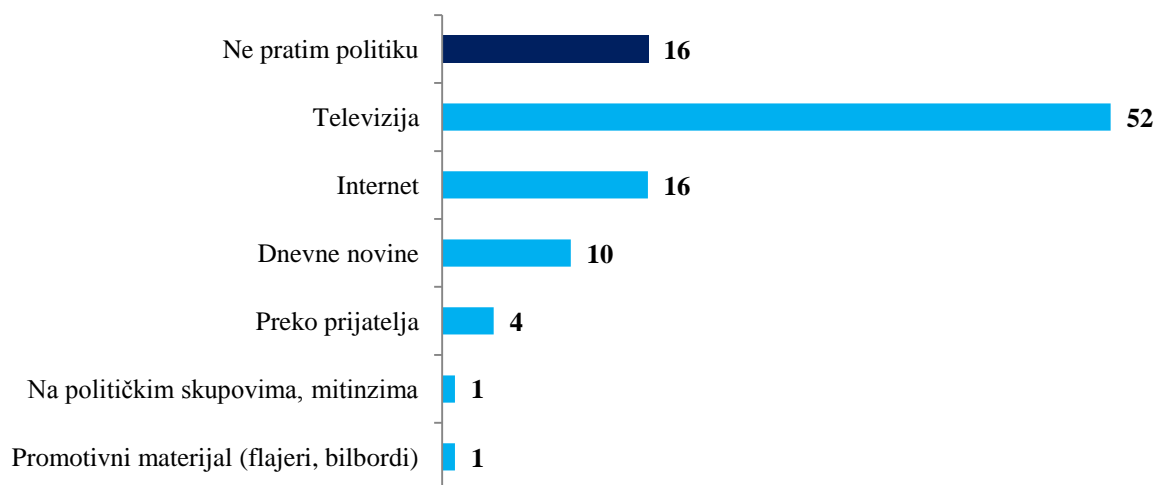

Svaki četvrti ispitanik, na skali od 1 do 5, opredelio se za ocenu 1 što je i u skladu sa prethodno dobijenim nalazima. Najveći procenat ispitanika je zaokružilo ocenu 2, a zatim i srednju ocenu 3, dok je svega 4% njihovu zainteresovanost za politička dešavanja ocenilo odličnim 5.

Prosečna ocena iznosi 2,38 što pokazuje da su odgovori ispitanika uglavnom bili koncentrisani između ocena 2 i 3.

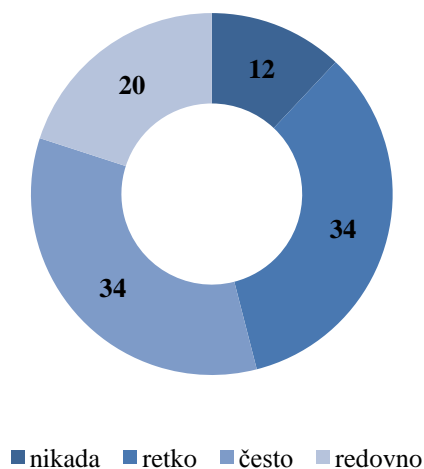
Grafikon 4. Izvori informisanja o političkim dešavanjima

Najčešći oblik informisanja o političkim dešavanjima je televizija pri čemu se preko polovine isptanih lica opredelilo za ovaj izvor. I pored redovne upotrebe interneta, ispitanici do 35 godina starosti ga ne koriste često u ove svrhe. Svega 16% se opredelilo za ovaj vid informisanja, dok se svaki deseti ispitanik zadržava na političkim stranicama dnevnih novina. Promotivni materijali i politički mitinzi predstavljaju veoma redak način informisanja za mlade, dok informacije o političkim dešavanjima preko prijatelja dobija 4% ispitanika.

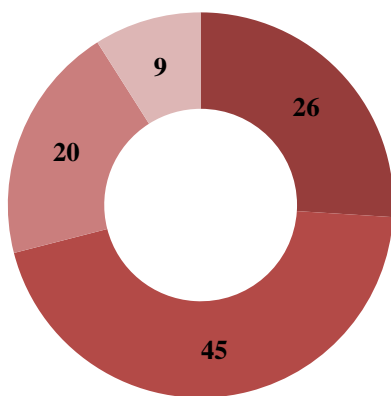
Ispitanici su imali priliku i da sami odrede o kojem stepenu informisanosti i obliku aktivizma u političkoj sferi je reč. Ovim putem mogli smo utvrditi u kojoj meri odnosno koliko često građani participiraju u određenim političkim aktivnostima.

Grafikon 5. Informisanje o politici putem TV-a i novina

Svaki peti ispitanik se redovno informiše o politici putem televizije ili novina, po 34% navodi da se često odnosno retko informiše na ovaj način, dok 12% navodi da nikada ne koriste televiziju i novine u pomenute svrhe.

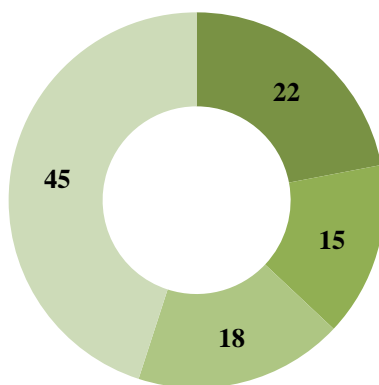
Grafikon 6. Razgovor o političkim temama sa prijateljima i poznanicima

■ nikada ■ retko ■ često ■ redovno

Iako je kao primaran izvor informisanja o političkim dešavanjima svoje prijatelje navelo svega 4%, ispitanici u razgovoru sa njima dosta posvećuju pažnju ovoj temi. Svakom desetom ispitaniku je politika redovna tema razgovora, 20% često diskutuje o političkim dešavanjima u Srbiji, dok se skoro polovina ispitanika opredelilo za opciju retko. Svaki četvrti navodi da politika nikada nije tema razgovora sa prijateljima.

Grafikon 7. Koliko često izlazite na izbore?

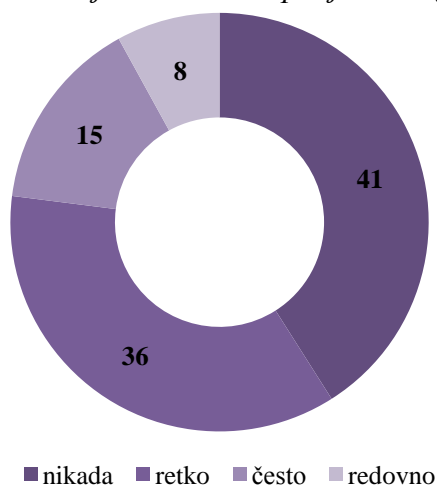

■ nikada ■ retko ■ često ■ redovno

Iako ne pridaju veliku pažnju političkim akterima i političkoj sceni u Srbiji, izlaznost ispitanika na izbore je na zadovoljavajućem nivou. Dve trećine ispitanika redovno ili često izlazi na izbore, 15% retko izlazi, dok je 22% navelo da nikada ne koriste svoje biračko pravo.

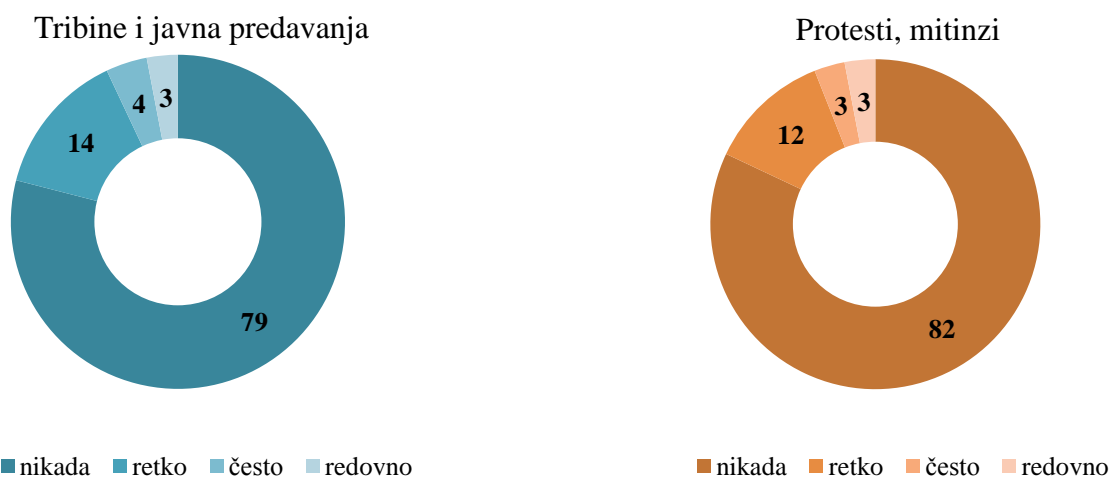
Ukoliko se osvrnemo na sociodemografske podatke naših ispitanika, primećujemo da je ona grupacija koja redovno izlazi na izbore u najvećoj meri sačinjena od naših najobrazovanijih i najstarijih ispitanika. Takođe, muškarci u neznatno većem procentu izlaze redovno na izbore u odnosu na žene. Očekivano, oni ispitanici koji nikada ne izlaze na izbore su naši najmlađi ispitanici, do 21. godine, učenici ili studenti. Međutim, navedenih 22% koji nikada ne izlazi na izbore moramo uzeti sa dozom opreza upravo iz razloga što imamo ispitanike koji su tek stekli pravo glasa te nisu imali prilike da ga iskoriste.

Grafikon 8. Praćenje izborne kampanje, mitinga, TV duela

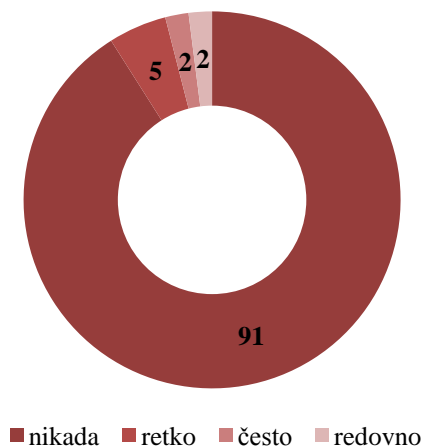
U najvećoj meri, ispitanici nikada ne prate političke aktivnosti u vidu mitinga i izbornih kampanja. Trećina ispitanika to retko čini, dok 23% često ili redovno prati kampanje, mitinge i TV duele.

Grafikon 9. Učešće građana u političkim dešavanjima

U skladu sa prethodnim nalazima o informisanosti i uticaju mladih u političkoj sferi, podatak da je njihova participacija u političkim aktivnostima na veoma niskom nivou, nije začuđujuća. Oko 80% ispitanika nikada ne učestvuje na mitinzima i tribinama koje organizuje politička stranka, dok svaki deseti to čini veoma retko. Po 3% redovno učestvuju na tribinama odnosno protestima i mitinzima političkih stranaka.

Grafikon 10. Učešće u izbornim kampanjama, kandidat, funkcioner stranke

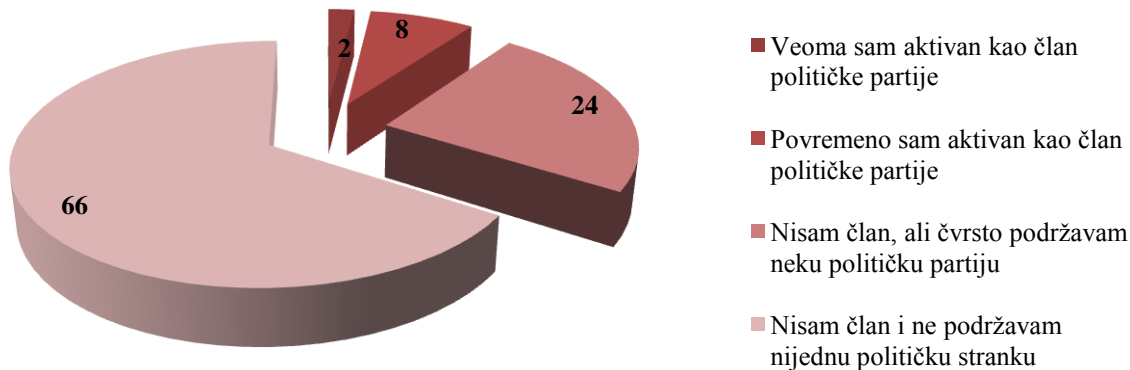

Čak 91% ispitanika nikada nije učestvovalo u izbornim kampanjama niti je bio kandidat ili funkcioner stranke. Oni ispitanici koji redovno i često delaju na pomenuti način, na poslednjim parlamentarnim izborima glasali su za SRS ili SPS.

5. Politički angažman građana

Aktivizam građana je na veoma niskom nivou, što je potvrdilo i ovo istraživanje. Potpuno (svojevoljno) isključivanje mladih iz oblasti politike govori nam o "klimavoj" demokratiji koju danas prezentuje politička elita. Imajući u vidu dobijene rezultate po pitanju političkog (ne)angažmana, mladi i sposobni ljudi svakako nisu nosioci promena u Srbiji.

Grafikon 11. Ocenite stepen Vašeg političkog angažmana

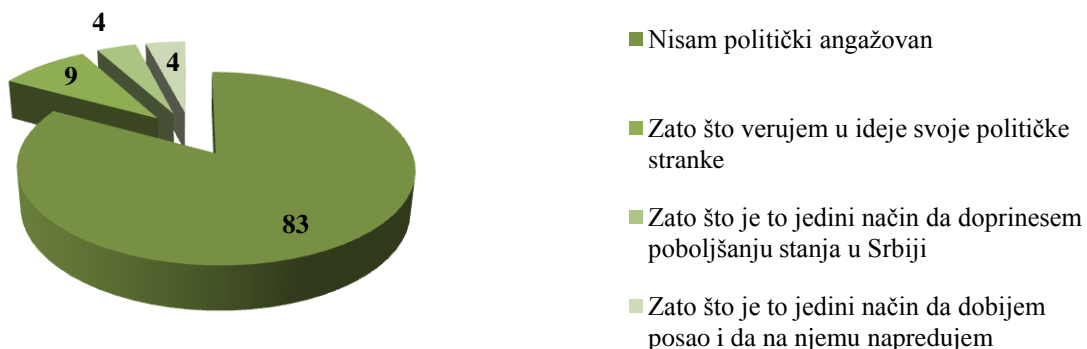

Još jednom nameće se pitanje čemu tolika pasivnost mlađe populacije kada je u pitanju politika.

Dve trećine ispitanika ne pruža podršku nijednoj političkoj stranci, dok sa druge strane, svega 2% ispitanika je veoma aktivan kao član izabrane političke partije. Čvrstu podršku, ali ne kao član partije, pruža svaki četvrti ispitanik, dok se 8% povremeno aktivira kada su u pitanju političke aktivnosti.

Najaktivnije su pristalice URS-a pri čemu su kao članovi te partije veoma ili povremeno aktivni. Takođe, kao nešto aktivniji se izdvajaju ispitanici sa višim i visokim obrazovanjem, mlađi od 25 godina i muškarci.

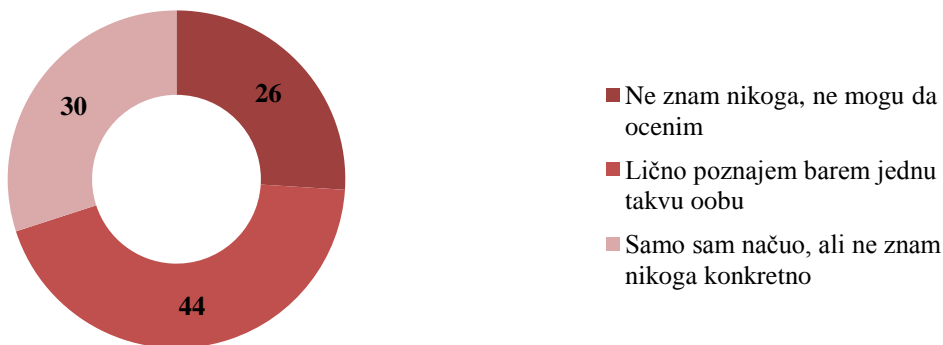
Grafikon 12. Razlozi za političko angažovanje

Čak 83% naših ispitanika je priikom ispitivanja razloga za političkim angažovanjem, odgovorilo da nije politički angažovano, dok za samo 17% mladih građana postoje konkretni razlozi njihovog angažmana. Skoro svaki deseti ispitanik veruje u ideje svoje političke partije, dok po 4% smatra da će svojim angažmanom poboljšati situaciju u Srbiji ili bar pomoći sebi tako što će naći posao.

Prilikom identifikovanja onih ispitanika koji navode da se politički angažuju radi zaposlenja, dobili smo veoma interesantan nalaz. Naime, u okviru aktuelnih izbornih kampanja mogli smo primetiti i zalaganje za departizaciju radnih mesta, ponajviše od strane Mlađana Dinkića. Međutim, upravo oni ispitanici koju pokazuju najviše bliskosti prema njegovoj stranci, u najvećoj meri očekuju da se njihovo pitanje radnog mesta reši članstvom i aktivizmom u partiji. Takođe, pomenuta grupa se uglavnom kreće oko 25 godina obrazovanih ispitanika, upravo u vreme kada se obično traži prvi posao.

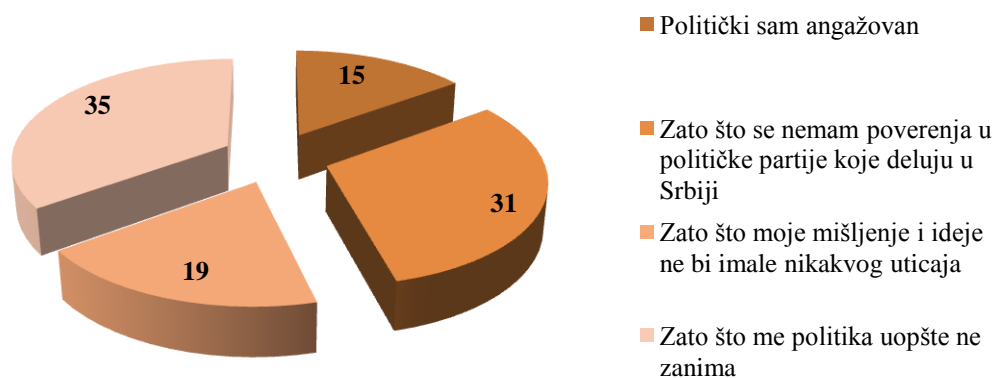
Grafikon 13. Poznavanje osobe čiji je poslovni status bio poboljšan političkim angažmanom

Tvrdnja da radna mesta u Srbiji dobijaju prvenstveno članovi političkih partija, potvrđuje se kao tačna ukoliko se oslonimo na nalaze dobijene u ovom istraživanju. Skoro polovina naših ispitanika tvrdi da lično poznaje **bar jednu** osobu koja je svoj poslovni status poboljšala zahvaljujući članskoj karti u nekoj političkoj partiji. Za ovaj "trend" načulo je 30% ispitanika, dok tek svaki četvrti nije poznao nikoga.

Ako se osvrnemo na stranačku bliskost ispitanika prema partijama, još jednom se iznadprosečno izdvajaju pristalice URS-a, ali i NS-a kao oni koji poznaju osobe čiji se poslovni status poboljšao političkim angažmanom.

Grafikon 14. Razlozi političkog neangažovanja

Trećina ispitanika navodi da je nezainteresovanost za politiku razlog njihovog neangažmana i ovu grupaciju ljudi u najvećoj meri čine osobe sa završenom osnovnom školom i osamnaestogodišnjaci. Zatim, 31% navodi da nema poverenja u političke partije koje deluju u Srbiji, s toga se ni ne uključuju u njihove aktivnosti, dok svaki peti ispitanik nije angažovan iz razloga što smatra da njegovo mišljenje neće ništa promeniti u Srbiji.

Politički angažovane osobe čine 15% naših ispitanika pri čemu su u najvećoj meri sa završenom četvorogodišnjom srednjom školom, oko 35 godina. Na prošlim izborima su glasali za DS, a zatim i SRS. Danas pokazuju bliskost ka Demokratskoj stranci i Srpskoj naprednoj stranci.

6. Procena sadašnje situacije

Ocena državnog rukovodstva

Dometi 5. oktobra 2000. godine

Ocena rada vlada od 1990. godine do sada

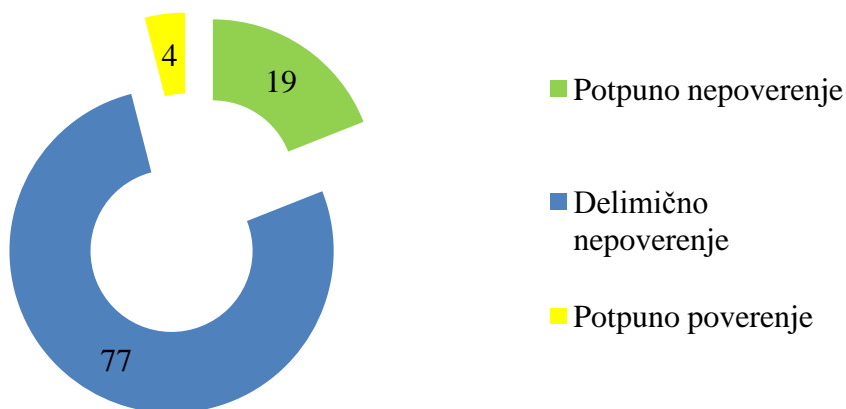
Kako mladi u Srbiji ocenjuju rad sadašnjeg državnog rukovodstva koje vodi Srbiju?

Ovo je pitanje važno, ne samo sa stanovišta političkih subjekata (posebno onih koji čine vladajuću koaliciju), već ono u sebi sadrži i određen nivo preispitivanja *legitimiteta* sadašnjeg rukovodstva. Legalitet svakako nije upitan. U grafikonu 15, prikazani su rezultati o poverenju koju građani između 18 i 35 godina pokazuju prema sadašnjem rukovodstvu, njihovom odnosu prema državi i načinu na koji je vode. Metodološki, ovde smo prikazali jedinstveni sintetički pokazatelj iz osam tvrdnji koje smo postavili ispitanicima. Te tvrdnje su sledeće:

1) državno rukovodstvo Srbije je marioneta međunarodne zajednice; 2) državno rukovodstvo vodi samostalnu politiku u skladu sa nacionalnim interesima; 3) državno rukovodstvo donosi odluke pod uticajem tajkuna i kriminalaca; 4) odluke državnog rukovodstva su motivisane isključivo interesima građana; 5) državno rukovodstvo Srbije čine nestručni i idejno istrošeni ljudi; 6) ljudi koji čine državno rukovodstvo su trenutno najbolji mogući izbor; 7) ljudima koji trenutno vode Srbiju treba dati šansu da to čine i ubuduće i 8) trenutno državno rukovodstvo treba što pre smeniti. Na sve tvrdnje, ispitanicima je ostavljena mogućnost da odgovore na petostepenoj skali, od uopšte se ne slažem do potpuno se slažem. Kao što se i vidi iz navedenih tvrdnji, one su „pokrivale“ različite segmente u oceni rada državnog rukovodstva – od odnosa prema međunarodnoj zajednici, preko odnosa prema kriminalcima (ili tajkunima), do njihove sposobnosti i kvalifikacija i mogućnosti da ostanu ili odu sa vlasti. Stoga za ovaj pokazatelj koji smo napravili možemo reći da je u velikoj meri sveobuhvatan i da nije reducirao pitanje odnosa građana prema sadašnjem državnom rukovodstvu.

Nalazi su prilično obeshrabrujući, ali su na liniji opšteg nepoverenja koje postoji prema većini političkih institucija, pa se takvi trendovi „prenose“ i na državno rukovodstvo generalno. Tek 4% pokazuje potpuno poverenje u rad državnog rukovodstva, naspram 77% onih koji pokazuju delimično i još 19% onih koji pokazuju potpuno nepoverenje. Na ovakve nalaze svakako utiče i kumulirano nezadovoljstvo velikog broja građana i politikom i političarima, koji su prepoznati kao glavni krivci za loše stvari u društvu, porodici ili njihovim pojedinačnim životima.

Grafikon 15. Ocena rukovodstva

U kakvoj su statističkoj vezi pojedinačni indikatori (tvrdnje, ajtemi) sa jedinstvenim sintetičkim pokazateljem koji smo formirali? U najvećoj korelaciji sa sintetičkim pokazateljem se nalaze tvrdnje da su odluke državnog rukovodstva motivisane isključivo interesima građana, da državno rukovodstvo vodi samostalnu politiku u skladu sa nacionalnim interesima i da državno rukovodstvo donosi odluke pod uticajem tajkuna i kriminalaca.

Tabela 1. Nivo statističke veze između pojedinačnih indikatora i sintetičkog pokazatelja ocene rukovodstva

Ajtemi koji čine SP „Ocena rukovodstva“	Koeficijent kontigencije sa SP
Odluke državnog rukovodstva su motivisane isključivo interesima građana	0,60
Državno rukovodstvo vodi samostalnu politiku u skladu sa nacionalnim interesima	0,59
Državno rukovodstvo donosi odluke pod uticajem tajkuna i kriminalaca	0,59
Državno rukovodstvo Srbije je marioneta međunarodne zajednice	0,56
Državno rukovodstvo Srbije čine nestručni i idejno istrošeni ljudi	0,54
Ljudi koji čine državno rukovodstvo su trenutno najbolji mogući izbor	0,54
Ljudima koji trenutno vode Srbiju treba dati šansu da to čine i ubuduće	0,37
Trenutno državno rukovodstvo treba što pre smeniti	0,35

Mnogo je interesantnije videti šta čini onih 19% ispitanika koji su pokazali *potpuno nepoverenje* u oceni državnog rukovodstva. Izdvojili smo tri ajtema koji pokazuju najveću statističku korelaciju sa jedinstvenim SP. Sa tvrdnjom da su odluke državnog rukovodstva motivisane isključivo interesima građana, u ovoj grupi se u potpunosti ne slaže čak 86% ispitanih, naspram 36% koliko je prosek. Sa tvrdnjom da državno rukovodstvo vodi samostalnu politiku u skladu sa nacionalnim interesima uopšte se ne slaže njih 68%, naspram 23% proseka. Sa tvrdnjom da državno rukovodstvo donosi odluke pod uticajem tajkuna i kriminalaca, uopšte se ne slaže njih 76% što je u odnosu na prosek više za 51%.

U okviru ovog poglavlja obradili smo još dva pitanja: odnos mladih prema petooktobarskim promenama iz 2000. godine odnosno ocena rada pojedinačnih vlada od uvođenja višestranačja do danas.

Interesantno je pogledati odnos mladih prema promenama koje su izvršene 5. oktobra 2000. godine. Posebno što se radi o mladoj populaciji koja nije imala ili je imala veoma malo učešća u kreiranju tih promena (neki nisu imali ni pravo glasa tada). Distanca od 12 godina svakako nije dovoljan period za sagledavanje dometa ovog događaja, ali su nalazi veoma indikativni, jer se radi o populaciji koja je u tom periodu imala između 6 i 23 godine i koja je manje opterećena ličnim „pogledom“ na ovaj događaj, a mnogo više je izložena posrednom uticaju porodice, medija, društva.

Za većinu mladih u Srbiji dojeti petooktobarskih promena nisu veliki, „jer je sve ostalo isto, samo su jedni zamenili druge“. Svakako da ovakve nalaze ne treba gledati odvojeno izvan konteksta velikog nepoverenja u sve institucije, posebno političke (o čemu će više reći biti u nastavku) i izmenjenog socijalnog i političkog konteksta u odnosu na period od pre 12 godina. Tu, pre svega, mislimo na činjenicu da su nekadašnji najveći protivnici, sada na istoj strani – u vladajućoj koaliciji. Relativno ujednačen broj građana misli da su dojeti kranje pozitivni (da je to početak demokratskog preobražaja Srbije misli 19% ispitanih) odnosno negativni (da je to početak propadanja Srbije reklo nam je 17% građana). Svaki peti građanin starosti do 35 godina, ne zna ili nema stav o ovom pitanju.

Grafikon 16. Koliki je dojet promena koje su izvršene 5. oktobra 2000. godine

Nalazi iz prethodnog grafikona su tim pre interesantniji kada se uporede sa podacima o tome u kom se periodu najbolje živelo u Srbiji. Tu imamo tri ključna nalaza:

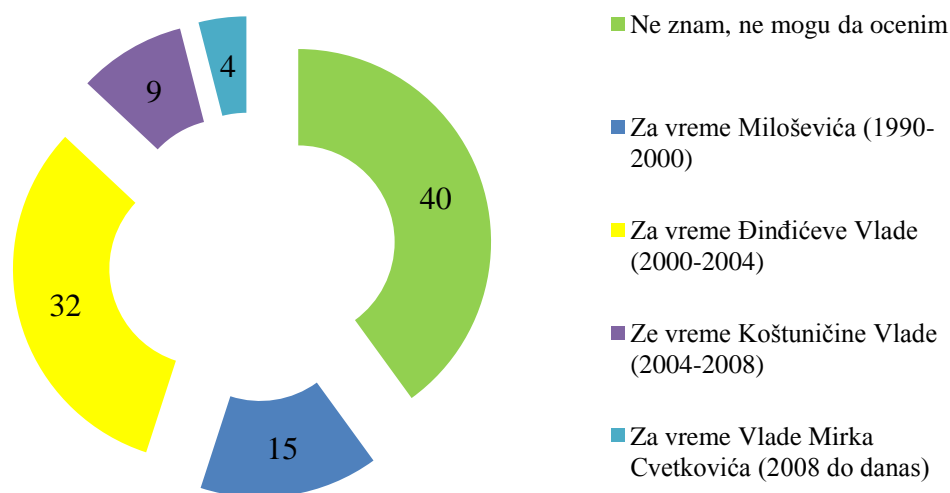
- 1) čak dve petine ispitanih nema stav, ne znaju ili ne mogu da ocene, što je prilično veliki broj neopredeljenih;
- 2) svaki treći misli da se najbolje živelo za vreme Đinđićeve vlade i
- 3) postoji pad u zadovoljstvu kada je reč o tri poslednje vlade (dve Koštuničine – 9% i poslednje M. Cvetkovića – samo 4%), u odnosu na život za vreme S. Miloševića (15%) i, posebno, Z. Đinđića (32%).

Šta nam sve ovo govori? Delimično zbog velikih očekivanja i izraženog entuzijazma, kao i reformskog duha pokojnog premijera građani visoko vrednuju period njegovog premijerskog mandata. Ocena života u svim vladama koje su usledile nakon Z. Đinđića je osetno negativnija, što je posebno izraženo kod poslednje vlade M. Cvetkovića. To nam zapravo sugerije (i tu se vraćamo na grafikon 16) da se dojeti 5. oktobra sameravaju sa trenutnom situacijom i sa nazadovanjem (bar u njihovi percepciji) u odnosu na prvu demokratsku vladu. Odnosno, trenutna vlada je „sakupila“ svo nezadovoljstvo koje se građani kumulirali tokom poslednje decenije.

Indikativno je i da 15% mladih misli da se za vreme S. Miloševića bolje živelo nego u sve tri vlade nakon 2004. godine. Kada bi se uporedili statistički pokazatelji sigurno da to ne odražava realno stanje, posebno ne

u poređenju sa Koštuničinim vladama koje su funkcionisale u vremenu pre krize, ali je percepcija mladih takva da je i period devedesetih bolje ocenjen nego druga polovina prve decenije u 21 veku.

Grafikon 17. U kom periodu se najbolje živelo u Srbiji

7. Poverenje u institucije

Poverenje u institucije nije raširen fenomen u Republici Srbiji, niti je to ikada bio za sve vreme višestranačja u našoj zemlji. Pojedini autori ukazuju da se poslednjih godina može govoriti i o delegitimizaciji institucija. I za ovo istraživanje je pitanje poverenja veoma važno jer ono jeste jedan od najznačajnijih indikatora legitimnosti sistema.

Metodološki, ispitanicima smo ponudili set od 12 institucija i za svaku od njih je trebalo da odgovore da li i u kolikoj meri imaju poverenje u njih (na petostepenoj skali, *uopšte nema poverenja...do imam puno poverenje*, uz mogućnost da o ovom pitanju nemaju stav).

Nekoliko je važnih zaključaka koji se nameću.

1. Mladi imaju izraženo nepoverenje u gotovo sve institucije (izraženije nego kod celokupne populacije). Nijedna institucija nije ni blizu polovičnog poverenja mladih. Ovoliki stepen nepoverenja ukazuje na opravdanost tvrdnji onih analitičara koji upozoravaju na nastavak delegitimizacije institucija u Srbiji. To je posebno izraženo kod onih institucija kod kojih postoji naglašena politička dimenzija.
2. Jedina institucija sa poverenjem većim od dve petine jeste crkva, kojoj veruje 43% ispitanih. I druga istraživanja pokazuju da crkva tradicionalno pripada setu institucija sa najvećim poverenjem u Srbiji.
3. Istraživanje pokazuje da institucije poretka „bolje“ stoje u odnosu na tzv. političke institucije, sa izuzetkom predsednika republike koji se po poverenju nalazi pri sredini liste (23% pokazuje poverenja, 43% nepoverenje).

4. Predsednik Vlade, Vlada u celini, Narodna skupština i političke stranke su najlošije ocenjene institucije, sa obimom poverenja koje ne prelazi 10% ispitanih.

Tabela 2. Poverenje u institucije, mladi između 18 i 35 godina

	Ne znam	Nemam poverenja	Niti imam, niti nemam	Imam poverenja	Uk.
Crkva	9	28	20	43	100
Vojska	10	32	24	34	100
Ministarstvo omladine i sporta	10	33	24	33	100
Policija	8	36	25	31	100
Predsednik Republike	9	43	25	23	100
Ministarstvo prosvete	9	45	26	20	100
Udruženja građana	16	41	28	15	100
Lokalna samouprava	9	53	25	13	100
Predsednik Vlade	10	58	22	10	100
Republička Vlada	9	57	24	10	100
Republička skupština	9	60	22	9	100
Političke stranke	9	65	19	7	100

Vojska, Ministarstvo omladine i sporta i policija imaju poverenje od strane svakog trećeg ispitanika mlađeg od 35 godina i nalaze se pri samom vrhu naše liste. Predsedniku Republike veruje skoro svaki četvrti ispitanik; Ministarstvu prosvete svaki peti, dok u udruženja građana odnosno lokalnu samoupravu veruje 15% odnosno 13% ispitanika.

Prilično su velika odstupanja u rezultatima, kada ih uporedimo sa istim setom pitanja na reprezentativnom uzorku 18+. Najvažniji zaključak jeste da mladi u mnogo većem obimu nemaju poverenja ni u jednu instituciju u poređenju sa ispitanicima iz celokupne populacije sa pravom glasa. Razlike u obimu poverenja se kreću i više od 15%. Kod opšteg uzorka za nijansu veći stepen poverenja građani imaju u policiju u poređenju sa vojskom, dok je kod mladih taj skor u korist vojske (vojska 34%, policija 31%). Između njih se nalazi MOS sa 33% podrške.

Jedino oko čega se svi slažu jesu političke stranke jer i mladi i opšta populacija pokazuje tek neznatno poverenje u njih, 7% mladi, 9% opšta populacija.

Tabela 3. Poverenje u institucije, populacija 18+¹

	Ne znam	Nema poverenja	Niti ima, niti nema	Ima poverenja	Uk.
Crkva	4	19	18	59	100
Policija/Policajci	2	25	28	45	100
Vojska/Vojnici	7	21	28	44	100
Ministarstvo unutrašnjih poslova	2	26	30	42	100
Obrazovni sistem	4	28	28	40	100
Zdravstveni sistem	1	36	26	37	100
Ministarstvo odbrane	7	28	32	33	100
Lokalna samouprava	4	42	29	25	100
Republička vlada	3	47	30	20	100
Pravosudni sistem	4	52	26	18	100
Udruženja građana	10	43	29	18	100
Republička skupština	3	53	28	16	100
Političke stranke	4	66	21	9	100

8. Politička orijentacija i poželjne osobine političkih lidera

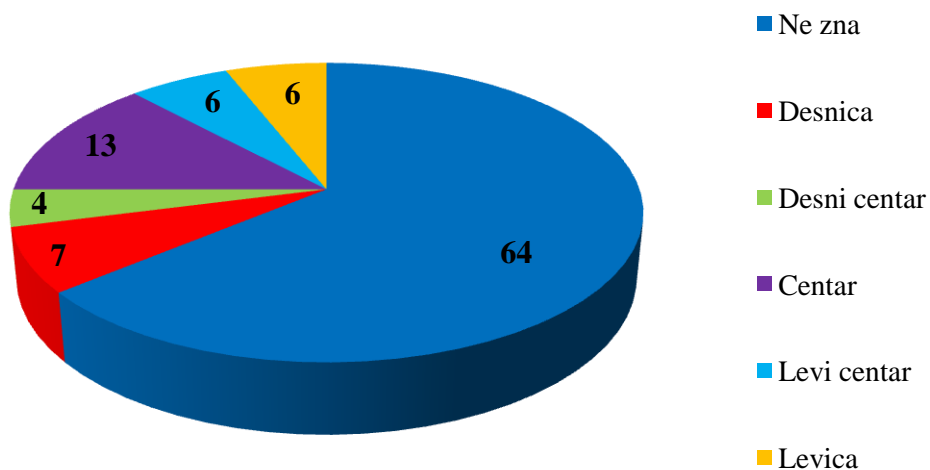
Još jedan korak u istraživanju stavova mladih od 18 do 35 godina je i njihovo svrstavanje u političku levicu i desnicu. Kada govorimo o ovoj podeli, treba imati u vidu da se levica vezuje za jednakost i socijalnu pravdu, a uloga države je veća i intervencionistička. Levica takođe teži ka smanjenju nezaposlenosti i socijalnih razlika. Desnica ističe jednake mogućnosti i manju ulogu države nego što je to slučaj sa levicom. Uloga države, po određenju desnice, je da da okvir i obezbedi sigurnost poretka i postojećeg načina života.

Ispitanici su imali za zadatak da sebe odrede na relaciji levo – desno, ali i da odrede pripadnost njima najbliže političke stranke.

Većina ispitanika (64%) ne može da odredi svoju pripadnost levici ili desnici, dok približno svaki sedmi ispitanik svoje političke stavove vezuje za centar. Nešto više je ispitanika koji sebe određuju na poziciji levice i levog centra (12%) - grafikon 18.

¹ Stav građana prema radu policije, istraživanje javnog mnjenja za potrebe Misije OEBS u Srbiji, novembar 2011. godine.

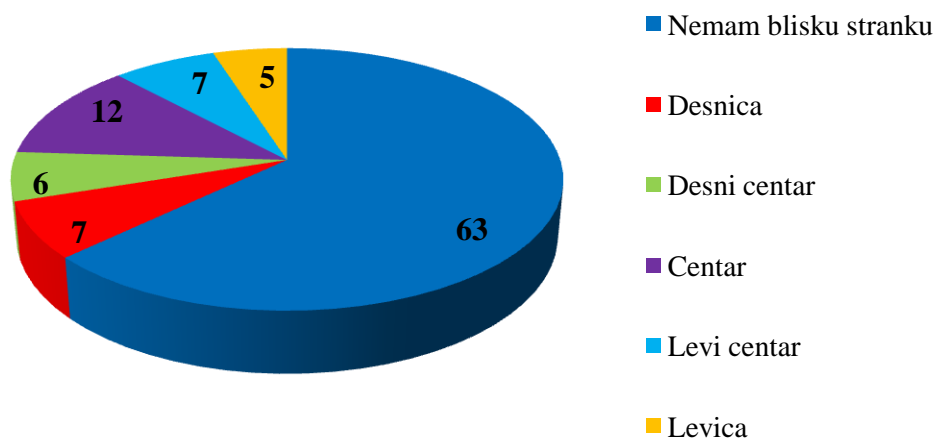
Grafikon 18. Pripadnost levici – desnici

Slična situacija je i u slučaju određivanja pripadnosti najbliže političke partije ispitanika. Skoro dve trećine mladih nema blisku stranku i nije u mogućnosti da je odredi na relaciji levo – desno. Oni ispitanici koji imaju blisku stranku, podjednako su raspoređeni na svim polovima, tj. po 12% određuje sebi blisku partiju u centru i na levom centru/levici. Blisku partiju 13% ispitanika određuje na desnom centru i desno.- grafikon 19.

Ukoliko uporedimo one ispitanike koji sebe određuju na relaciji levica – desnica sa stepenom njihovog obrazovanja, dolazimo do podatka da mladi sa višom ili visokom stručnom spremom u najvećem procentu određuju sebe na poziciji levica (40%) i levi centar (36%). Mladi sa četvorogodišnjom stručnom spremom u najvećem procentu su koncentrisani oko centra i desno (35%). Ispitanici sa dvogodišnjom ili trogodišnjom srednjom školom mahom su orijentisani ka desnoj strani, pa 23% određuje sebe kao desnicu, a 19% kao desni centar.

Grafikon 19: Pripadnost bliske političke stranke levici – desnici (u %)

9. Poželjne osobine političkih lidera

Koristeći skalu od 1 do 5, gde je 1 određeno uopšte nije važno, a 5 veoma je važno, ispitanici su ocenjivali nevažnost/važnost posedovanja određenih osobina kod političkih lidera. Ocenjivane su sledeće osobine političkih lidera: da je zaštitnik Srba i srpskih interesa, da bude odlučan/a u sprovođenju odluka, da bude cenjen u Evropi, da održava dobre odnose sa susedima, da poseduje harizmu, da bude visoko obrazovan/a, da ima inicijativu, da ima dugogodišnje iskustvo na političkoj sceni, da bude „čovek od reči“, da je kulturni i lepo vaspitan.

Ukoliko bismo pravili profil političkog lidera, pet najvažnijih osobina koje bi trebalo da poseduje lider su da je to „čovek od reči“ i da ispunjava obećanja (79%), da bude odlučan/a u sprovođenju odluka (71%), da je zaštitnik Srba i srpskih interesa (67%), da ima inicijativu i da je kulturni i lepo vaspitan (67%).

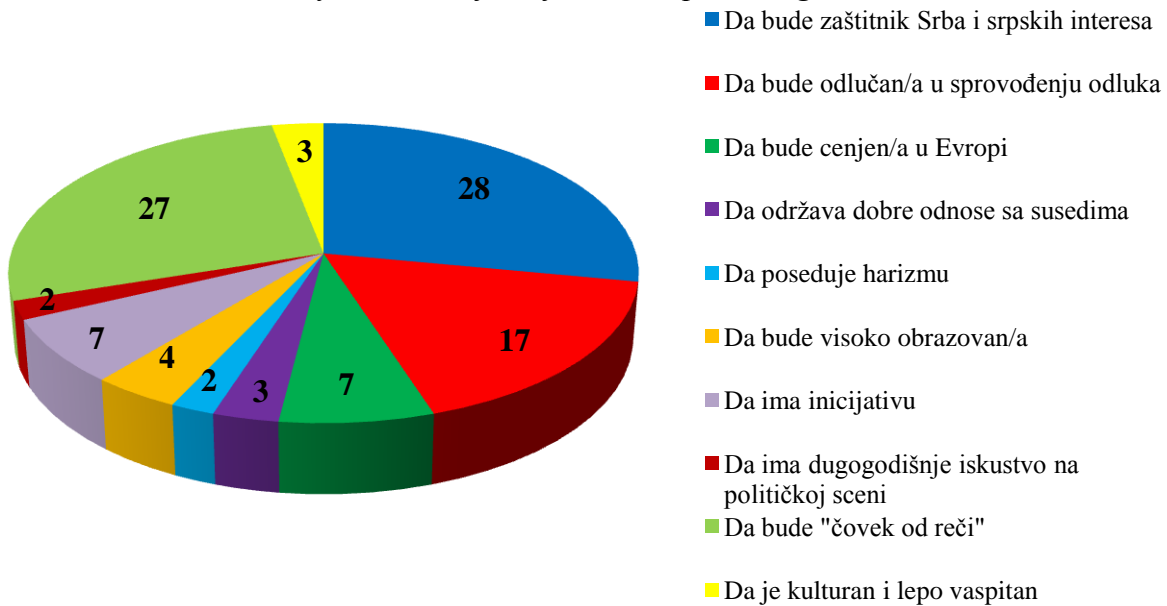
Za jednu trećinu ispitanika dugogodišnje iskustvo na političkoj sceni nije osobina od velikog značaja, dok od toga 12% mladih smatra da nije ili uopšte nije važna osobina političkog lidera. Od manjeg značaja za ispitanike je i harizma političkog lidera (17%).

Tabela 4. Koliko je važno da politički lider poseduje sledeće osobine?

	Uopšte nije važno	Nevažno je	Niti jeste, niti nije	Važno je	Veoma je važno
Da bude zaštitnik Srba i srpskih interesa	2	1	7	23	67
Da bude odlučan/a u sprovođenju odluka	1	0	5	23	71
Da bude cenjen/a u Evropi	2	1	9	27	61
Da održava dobre odnose sa susedima	1	0	8	28	63
Da poseduje harizmu	3	2	12	30	53
Da bude visoko obrazovan/a	2	1	8	23	66
Da ima inicijativu	1	1	7	24	67
Da ima dugogodišnje iskustvo na političkoj sceni	6	6	18	28	42
Da bude "čovek od reči"	0	0	4	17	79
Da je kulturni i lepo vaspitan	1	1	6	25	67

Dve osobine koje se u najvećem procentu izdvajaju kao najbitnije za političkog lidera su: da je reč o zaštitniku Srba i srpskih interesa (28%) i da je politički lider „čovek od reči“ (27%). Odlučnost u sprovođenju odluka najbitnija je osobina političkog lidera za 17% ispitanika, dok se dugogodišnje iskustvo na političkoj sceni i posedovanje harizme javljaju kao najbitnije osobine u tek 2%.

Grafikon 20. Najbitnije osobine političkog lidera

10. Mladi i migracije

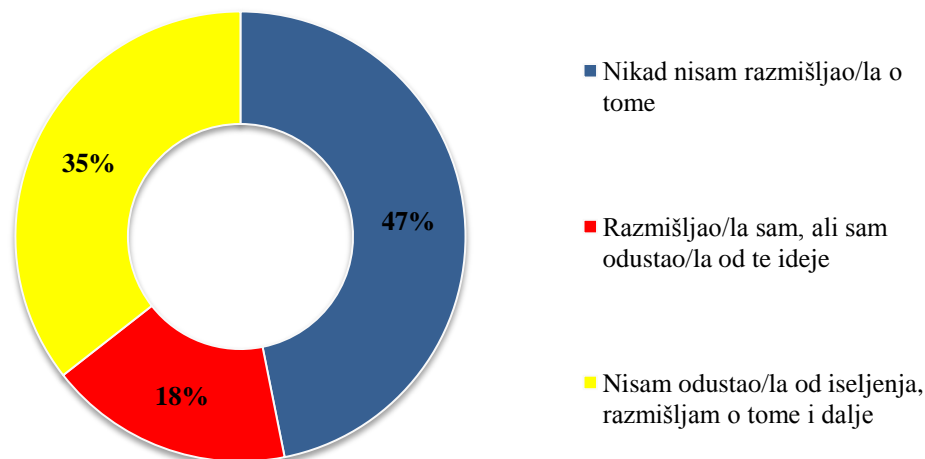
U poslednjih 20 godina, od početka krize i sukoba u bivšoj Jugoslaviji, Srbija važi za jednu od zemalja sa najvećim brojem mladih koji su otišli iz nje radi potrage za boljim životom. Deklarativno zalaganje za povratak onih koji su napustili Srbiju ili barem zaustavljanje ovog procesa u budućnosti, predstavlja deo političkog programa svake ozbiljnije političke partije u Srbiji. Međutim, niti jedna vlada od početka devedesetih nije uspela da se ozbiljnije pozabavi rešavanjem ovog problema, a trenutna ekonomska kriza, nedostatak radnih mesta i loš životni standard su migracije mladih ponovo izbacili u prvi plan.²

Srbija se ne suočava isključivo sa emigracijom i mladim ljudima koji žele da odu iz Srbije. Podjednako veliki problem za jednu zemlju predstavljaju i unutrašnje migracije, napuštanje sela i manjih gradova radi odlaska u Beograd, Novi Sad i donekle Niš, Kragujevac i Suboticu. Unutrašnje migracije su znatno češće, daleko izraženije i tek u poslednje vreme ulaze u fokus javnosti koja se suočava sa procesom pražnjenja sela i sve većim brojem starih građana koji o(p)staju u malim gradovima širom Srbije.

Potvrdu nimalo svetle slike o migracijama mladih u Srbiji nalazimo u činjenici da je u ovom trenutku među populacijom mladih između 18 i 35 godina starosti, više od polovine onih koji su jednom momentu razmišljali da napuste mesto u kom trenutno žive. Naspram 18% mladih koji su odustali od te ideje, ostaje čak 35% onih koji i dalje razmišljaju o napuštanju mesta u kom su trenutno nastanjeni – grafikon 21.

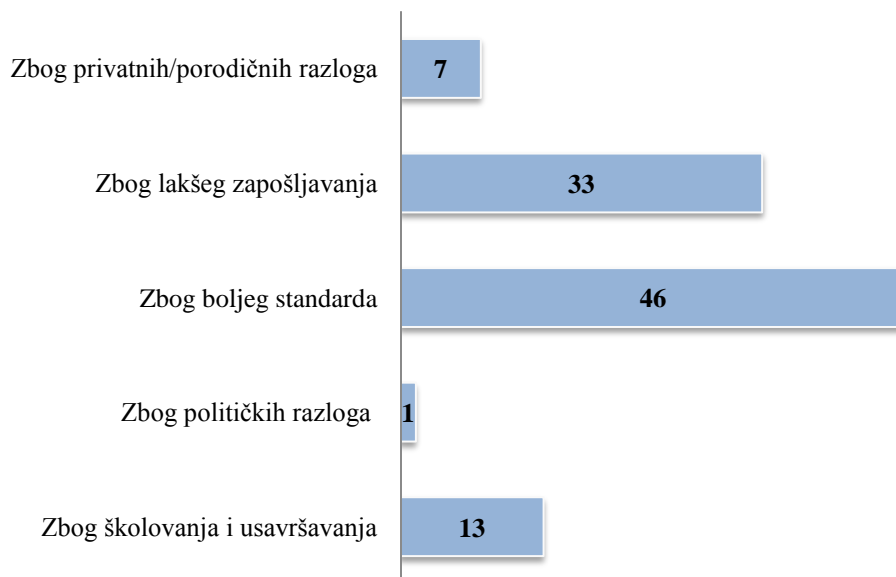
² Nepostojanje plana o sprečavanju „odliva mozgova“ iz Srbije potvrđuje i činjenica da je nemoguće pronaći tačan podatak o broju mladih koji su otišli iz nje u poslednjih 20 godina. Stoga ne treba da čudi da ova brojka varira između 150 000 (izvor USAID) i neverovatnih 500 000 mladih (izvor su pojedine političke partije u Srbiji) koji su otišli iz Srbije u potrazi za boljim i kvalitetnijim životom.

Grafikon 21 – Da li ste razmišljali da se iselite iz mesta u kom živite?

Ključna motivacija za postupke većine građana Srbije je ekonomske prirode. Ovo se odnosi i na motiv za napuštanje mesta stanovanja – grafikon 22.

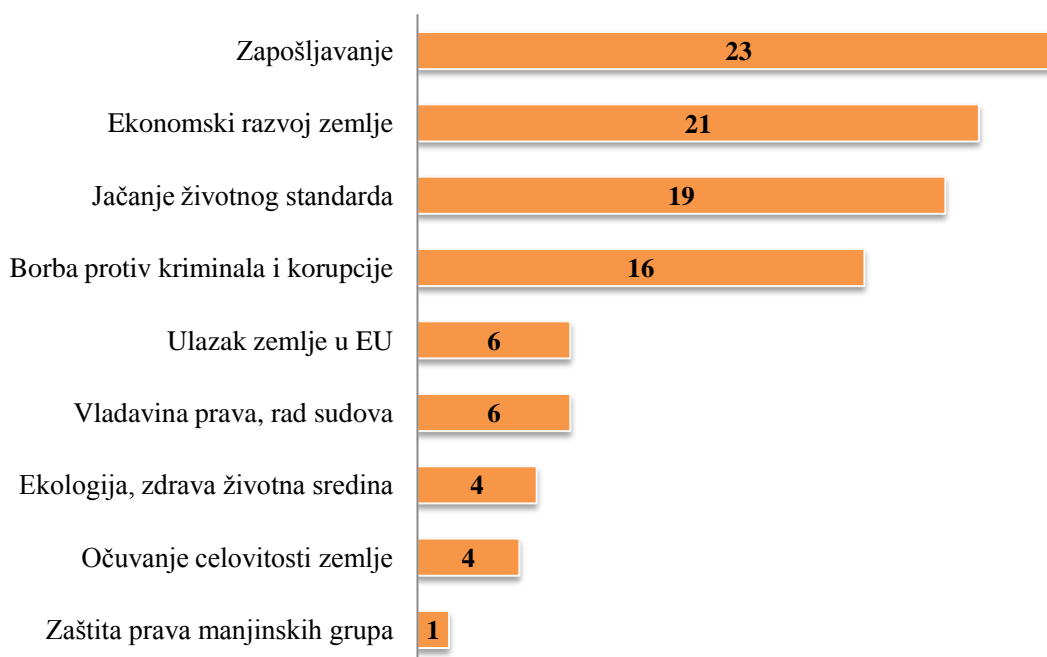
Grafikon 22 – Razlozi za napuštanje mesta u kom žive

Čak 46% ispitanika odlazi iz mesta stanovanja radi potrage za boljim životnim standardom, dok svaki treći migrira radi potrage za poslom. Politika, odnosno traženje azila radi političkih razloga je motiv za samo 1% mladih. Kvalitetnije školovanje i usavršavanje van mesta stanovanja traži 13% ispitanika, a 7% odlazi iz porodičnih razloga.

Grafikon 23 – Prioriteti mladih u Srbiji

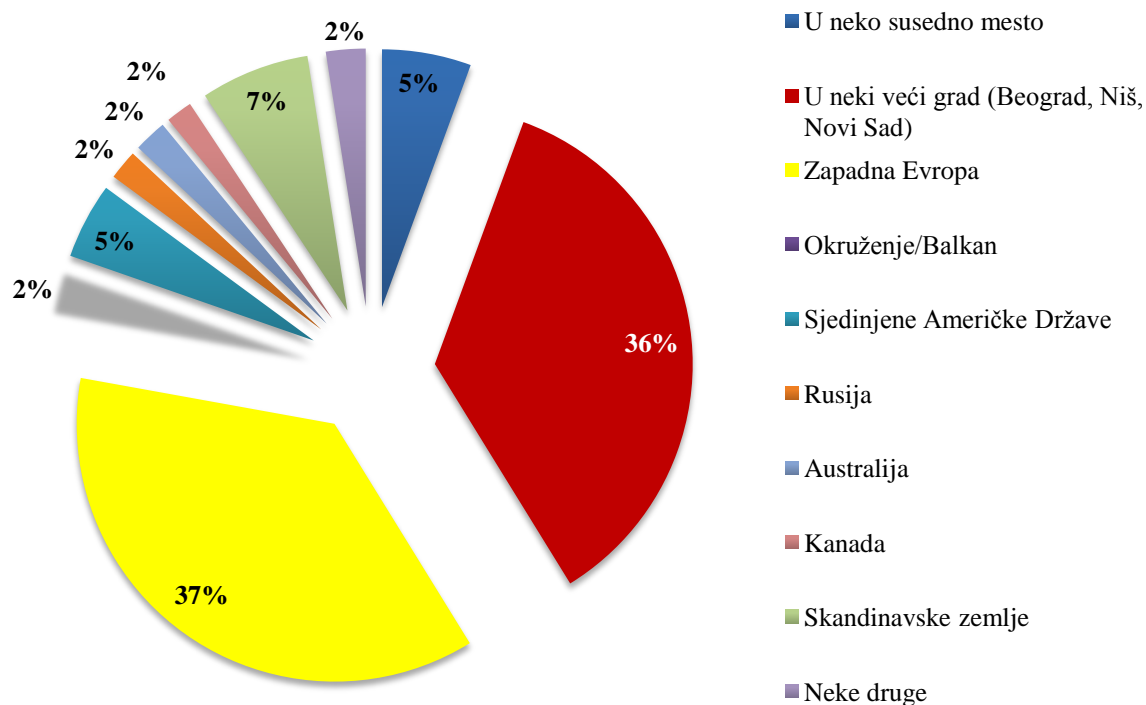
Prijeteti mladih u Srbiji se u potpunosti poklapaju sa motivima zbog kojih i napuštaju mesto stanovanja – grafikon 23. Prva tri mesta i ukupno učešće od 63% od svih odgovora ispitanika zauzimaju ekonomski problemi – zapošljavanje, ekonomski razvoj zemlje i jačanje životnog standarda. Tek na četvrtom mestu se nalazi borba protiv kriminala i korupcije koja je prioritet za 16% mladih ispitanika.³ Ostali prioriteti koji su ispitivani ovoga puta, ma koliko bili značajni, nisu prešli 10% učešća u odgovorima mladih.

Prijeteti koje su mladi naveli u mnogome određuju i koja je to država/grad u kom žele da nastave svoj život, pa se tako većina mladih odlučuje za ekonomski razvijene zemlje Evropske unije, ukoliko biraju inostranstvo, ili Beograd i Novi Sad, ukoliko pak reše da ostanu u zemlji – grafikon 24.

Stiče se utisak da je drugi bitan faktor odabira budućeg mesta stanovanja njegova blizina Srbiji, odnosno gradu u kome su ranije živeli.

³ Ovakvi nalazi se u velikoj meri poklapaju sa nalazima koje je CESID dobio na fokus grupama rađenim sa pristalicama političkih partija širom Srbije. Sva dosadašnja istraživanja ukazuju da su za građane Srbije prioritet pre svega ekonomski problemi i borba protiv kriminala i korupcije, a da su tzv. velike teme poput Evropske unije i Kosova i Metohije trenutno u drugom planu.

Grafikon 24 – Gde ste planirali da se iselite?

Ovakav zaključak se da izvući na osnovu toga što se većina mladih odlučuje za blisko, ekonomski stabilno okruženje, poput zemalja Zapadne Evrope (Nemačka dominira kao prvi izbor) ili čak ostanak u zemlji, samo negde gde imaju mogućnosti da postignu bolji životni standard i ostvare bolje uslove za život uopšte. Podela ispitanika na potencijalne emigrante na Zapad i one koji žele da se presele u neki ekonomski jači grad unutar Srbije, je jasno izražena – 37% mladih bira Zapadnu Evropu, dok je 36% onih koji bi radije ostali u Srbiji, ali u ekonomski stabilnijem okruženju.

Faktor udaljenosti od Srbije i rodnog grada je uslovio nešto nižu privlačnost skandinavskih zemalja (7% ispitanika), dok su SAD, Kanada i Australija, bez obzira na kvalitet života i ekonomsku sigurnost koju nude, u ovom trenutku ipak izbor znatno manjeg broja mladih u Srbiji.

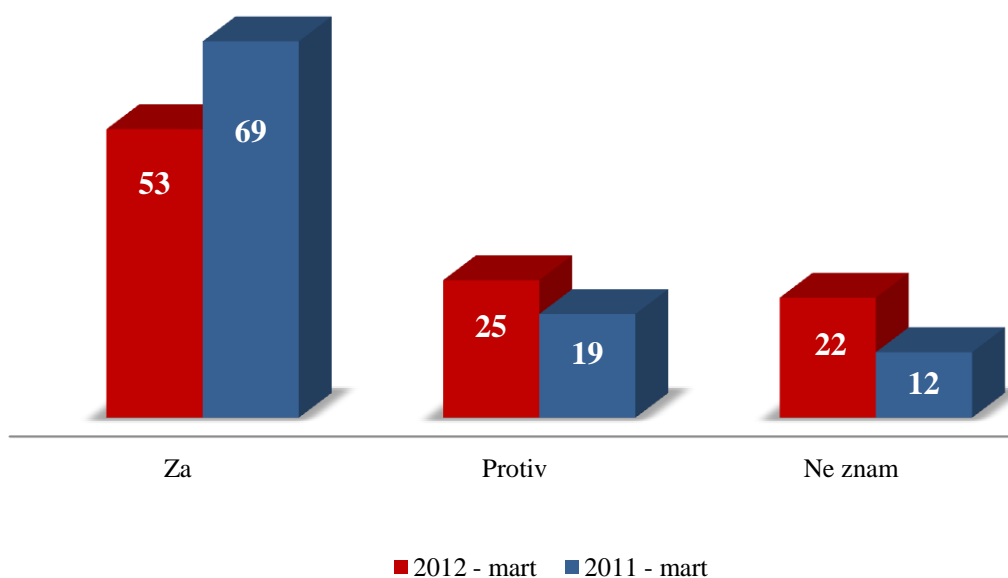
11. Odnos mladih u Srbiji prema evroatlantskim integracijama

Dok se u većini zemalja evroatlantske integracije shvataju kao neodvojiva celina, a ulazak u NATO pakt istovremeno predstavlja korak ka budućem članstvu u Evropskoj uniji, u Srbiji je situacija znatno komplikovanija. Bombardovanje Srbije u proleće 1999. godine je kod većine građana stvorilo otklon prema vojnoj alijansi u čijem se sastavu danas nalazi većina naših suseda. Sa druge strane, među manjim delom populacije provejava mišljenje da bi nas neulazak u NATO pakt, u trenutnoj konstalaciji snaga u svetu, mogao skupo košatati.

Bez obzira na ovakve dileme, popularnost NATO pakta, kao organizacije koja je direktno odgovorna za bombardovanje i okupaciju dela teritorije Srbije, nikada nije bila na visokom nivou. Iako su odnosi između Srbije i NATO pakta značajno normalizovani, posebno za vreme mandata ministra odbrane Dragana

Šutanovca, niti u jednom momentu podrška ulasku zemlje u NATO pakt nije dosegla 20% od ukupne populacije.

Grafikon 25 – podrška ulasku Srbije u Evropsku uniju među mladima (komparacija mart 2011 VS. mart 2012. godine)

Nasuprot ulasku u NATO pakt, koji nikada nije imao značajniju podršku među građanima Srbije, podrška ulasku zemlje u Evropsku uniju je imala svoje uspone i padove koji su u mnogome zavisili od aktuelnog političkog trenutka⁴. Svaki sporazum sa Evropskom unijom (liberalizacija viznog režima, sporazum o stabilizaciji i pridruživanju...) je praćen jačanjem podrške ulasku Srbije u uniju, a svako uslovljavanje zemlje od strane članica Evropske unije (Haški optuženici, KiM) je predstavljalo siguran signal da će doći do pada podrške integraciji u zajednicu evropskih naroda među građanima Srbije.

Odnos prema Evropskoj uniji je formiran i u skladu sa privrednim kretanjima uslovljenim svetskom ekonomskom krizom koja je u veoma velikoj meri potresla temelje dve stare zemlje članice – Grčke i Italije. Kriza unutar Evropske unije je izazvala sumnju među građanima Srbije koja je išla tako daleko da se čak počeo razmatrati njen krah, kao i propast zajedničke valute - evra. Takođe, kriza na severu KiM, u kojoj su

⁴ Treba istaći da je trenutna politička elita u Srbiji prethodnu izbornu kampanju bazirala na priči o približavanju Evropskoj uniji i da mnogi analitičari smatraju da je takva kampanja, kao i podrška Evropske unije, direktno uticala na rezultate parlamentarnih izbora u Srbiji 2008. godine.

vodeće članice Evropske unije jasno stale na stranu Kosova, nije značajno doprinela popularizaciji našeg eventualnog članstva u njoj.

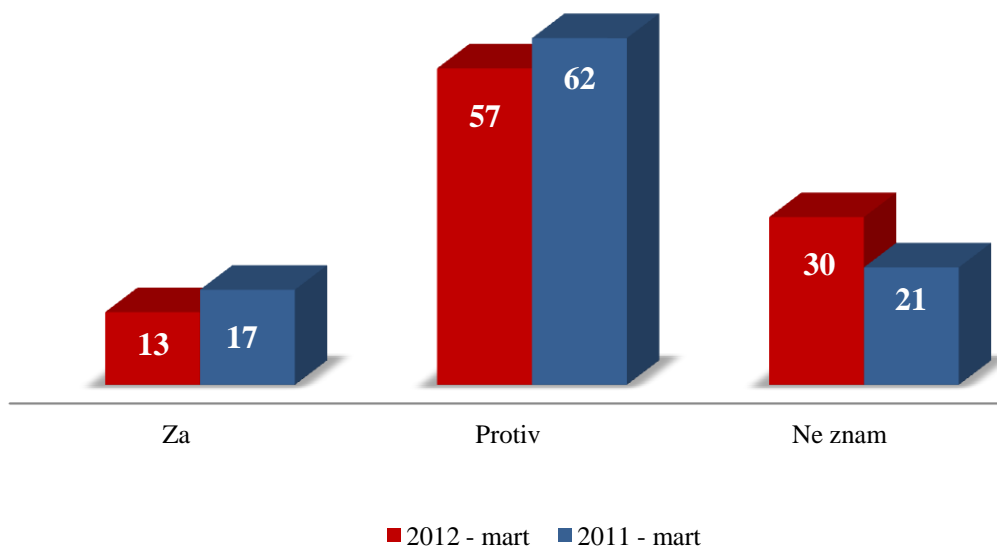
Svi navedeni razlozi su značajno uticali na to da se znatno smanji procenat pristalica ideje o Srbiji u Evropskoj uniji u poslednjih godinu dana – grafikon 25.

Iako istraživanja pokazuju da su mladi uvek prednjačili u podršci ulasku Srbije u Evropsku uniju, navedeni splet okolnosti je značajno uticao i na njihovu percepciju potencijalnih integracija.

U roku od godinu dana, podrška evropskim integracijama je zabeležila pad od čak 16% među populacijom mlađom od 35 godina. Istovremeno, među mladima je došlo do povećanja broja protivnika ideje o ulasku Srbije u EU za čitavih 6%. Na ovo treba dodati i da je procenat onih koji su zbunjeni trenutnim dešavanjima unutar EU kao i odnosima Srbije i Evropske unije porastao za čitavih deset procenata (12% u 2011-oj postaje 22% onih koji kažu da ne znaju da li su za ulazak u EU u 2012-oj). Ukoliko se uzme u obzir da je istraživanje sprovedeno neposredno po dobijanju statusa kandidata za članstvo u Evropsku uniju, možemo samo da sumnjamo da bi procenat podrške priključenju Evropskoj uniji bio čak i niži da je istraživanje sprovedeno mesec dana ranije.

Slične trendove među mladim ispitanicima pronalazimo i kada je ulazak Srbije u NATO pakt u pitanju. Ionako mali procenat podrške ulasku u jedinu preostalu vojnu alijansu je spao sa 17% na 13% među mladima – grafikon 26.

Grafikon 26 – podrška ulasku Srbije u NATO među mladima (komparacija mart 2011 VS. mart 2012. godine)

Sa druge strane, donekle je opao i procenat protivnika ove ideje (sa 62% na 57%) uz istovremeni rast onih koji su postali neodlučni po ovom pitanju.

Koliko su građani Srbije zaista spremni za evroatlantske integracije?

Pored deklarisanja o tome da li bi na eventualnom referendumu podržali ideju o ulasku u NATO pakt ili EU, pokušali smo da od ispitanika dobijemo njihovo načelno mišljenje o EU i NATO paktu kroz setove tvrdnji – tabele 5 i 6.

Tabela 5 – Tvrdnje koje se tiču EU

<i>Tvrdnje EU</i>	uopšte se ne slažem	ne slažem se	niti se slažem, niti ne	slažem se	potpuno se slažem
EU je garant mira, stabilnosti i razvoja Srbije	23	12	30	20	15
Ulaskom u EU rizikujemo da izgubimo nacionalni identitet i kulturu	16	12	28	19	25
Evropska unija je sistem u kom se znaju pravila, zna se ko šta radi	12	9	30	27	22
Evropska unija je sistem koji se postepeno raspada i koji neće još dugo opstati	19	16	36	13	16

Tabela 6 – Tvrdnje koje se tiču NATO pakta

<i>Tvrdnje NATO</i>	uopšte se ne slažem	ne slažem se	niti se slažem, niti ne	slažem se	potpuno se slažem
Nikada ne treba da postanemo članica NATO i po cenu novih ratova	22	9	31	12	26
NATO služi velikim silama da male zemlje drže u pokornosti	41	19	23	6	11
Ne treba zaboraviti bombardovanje, ali treba se okrenuti budućnosti u učlaniti u NATO	30	11	30	13	16
NATO nas ne bi bombardovao da to nismo i zaslužili našom politikom	43	11	26	8	12

Primetno je da među mladim ljudima u Srbiji postoji veliki broj onih koji nemaju definisan stav o NATO paktu i Evropskoj uniji. Skoro svaki treći ispitanik se svrstava među one koji ne znaju i ne mogu da procene tvrdnje koje se tiču odnosa EU ili NATO pakta prema Srbiji, kao i tvrdnje koje se tiču same prirode ovih organizacija.

Ipak, kada je EU u pitanju, mladi Srbije priznaju da je to sistem uređenih pravila u kome se zna ko šta radi, ali ipak je veoma veliki procenat onih koji Evropskoj uniji ne predviđaju dug vek i koji se plaše da će ulaskom u nju Srbi izgubiti svoj identitet i kulturu.

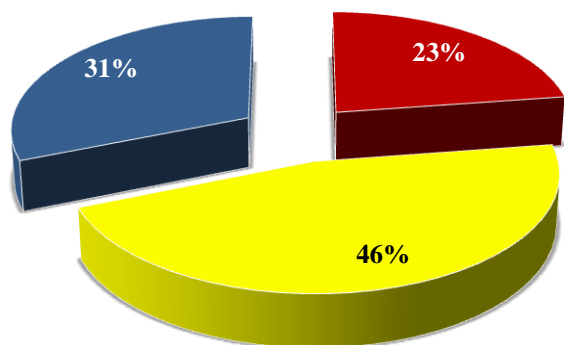
Kada je u pitanju NATO pakt, primetno je da ispitanici većinom doživljavaju NATO kao mašineriju koja služi za držanje malih zemalja u pokornosti, dok istovremeno skoro 30% ispitanika tvrdi da ne treba zaboraviti bombardovanje ali da se treba okrenuti budućnosti i učlaniti u alijansu.

Na osnovu tvrdnji koje su postavljene pred ispitanike, formirani su pokazatelji kojima se da utvrditi koliko su mladi u Srbiji zaista spremni da daju podršku učlanjenju u ove dve unije – ekonomsku i vojnu.

Pokazatelji formirani na osnovu gore navednih tvrdnji, pokazuju da među mladim ljudima u Srbiji treba još dosta raditi na edukaciji po pitanju evroatlantskih integracija – skoro polovina anketiranih ispitanika spada u grupu onih koji se mogu okarakterisati kao neutralni po pitanju poznavanja prirode ove dve organizacije i potrebe Srbije da uđe u njihovo članstvo.

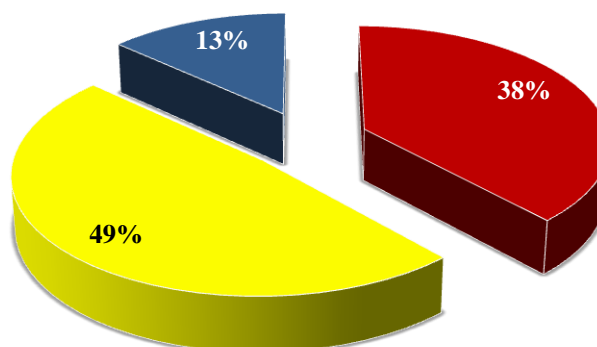
Zanimljivo je da deklarativno izjašnjavanje da Srbije treba da postane članica EU, nije ispraćeno adekvatnim odgovorima na postavljene tvrdnje.

Grafikon 27 – Odnos prema EU

■ protivnici ■ neutralni ■ pristalice

Grafikon 28 – Odnos prema NATO

■ protivnici ■ neutralni ■ pristalice

Dok je 53% ispitanika tvrdilo da bi dalo podršku ulasku Srbije u EU, tek 46% je onih koji tu svoju podršku potvrđuju s pozitivnim stavovima prema samoj uniji.

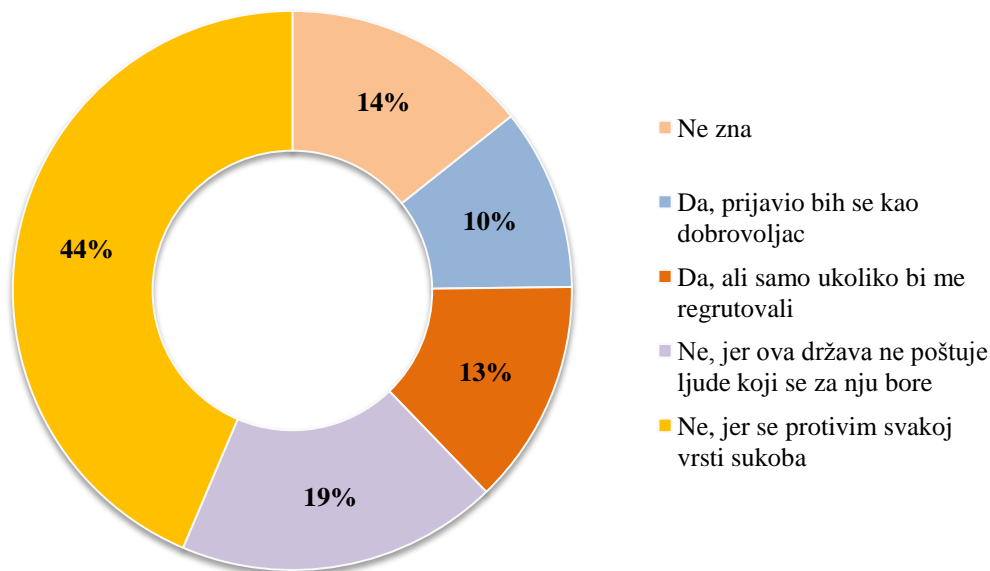
Kada je u pitanju ulazak Srbije u NATO pakt, referendumska podrška je istovetna onoj koja je dobijena ispitivanjem stavova mladih kroz tvrdnje. Došlo je do smanjenja broja protivnika ulasku Srbije u NATO pakt kroz istovremeno povećanje procenta onih koji o ovom pitanju ne mogu jasno da se odrede.

Kako tumačiti ovakve nalaze?

Jasno je da je većina građana Srbije svesna ekonomske koristi koju država može da ostvari kroz integraciju u Evropsku uniju i da je to ključni razlog njihove deklarativne podrške ovoj ideji. Sa druge strane, nisu svi građani svesni da je ekonomski prosperitet praćen odricanjima od starih navika i ulaskom u sistem jasnih pravila, procedura i veoma visokih standarda koje treba ispuniti, pa se upravo u tom segmentu javlja određena nevoljnost po pitanju ispunjavanja istih.

Kada je u pitanju NATO pakt, situacija je znatno jednostavnija – jasno je određen procenat onih koji su pragmatični i koji su ubeđeni da je bezbednosna budućnost zemlje u ovoj vojnoj alijansi i koji su u ovom trenutku u manjini, naspram onih koji ni po koju cenu ne žele da pređu preko bombardovanja Srbije od strane SAD i NATO saveznika. Svaki drugi ispitanik je pokazao da je neutralan po pitanju ulaska Srbije u NATO, i ovaj procenat onih koji su nezaintеровани za pitanje vojne budućnosti zemlje u velikoj meri korelira procentu onih ispitanika koji se protive svakoj vrsti sukoba i ne bi pristali da učestvuju u oružanom sukobu u kom bi se našla Srbija – grafikon 29.

Grafikon 29 – Ukoliko bi Srbija ušla u oružani sukob, da li biste bili spremni da učestvujete u tome?

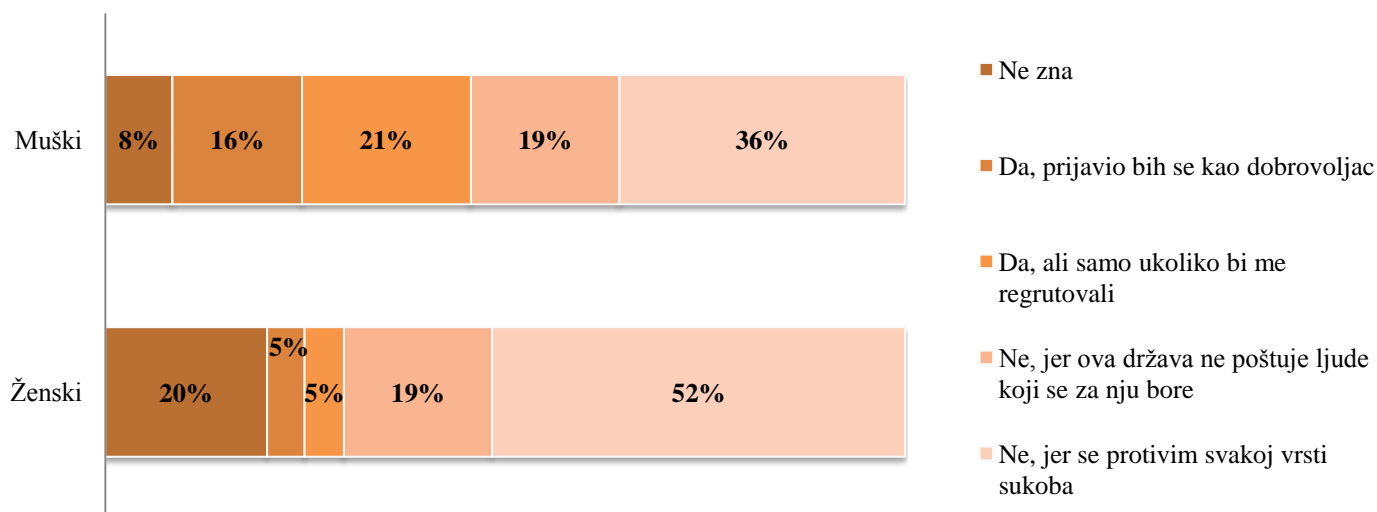

Za 44% mladih koji su učestvovali u istraživanju, rat nije opcija koju treba uopšte uzeti u razmatranje i oni se protive svakoj vrsti sukoba.

Još 14% ispitanika nije moglo da se odredi prema svojoj ulozi u eventualnom sukobu u koji bi bila uključena njihova država, a svaki peti ispitanik, ogorčen ponašanjem države prema ljudima koji su se borili za nju, ne bi pristao da učestvuje u nekom narednom oružanom sukobu!

Među mladim ljudima u Srbiji bi se svaki deseti prijavio kao dobrovoljac u želji da pomogne svojoj državi da pobedi u oružanom sukobu, dok bi još 13% ispitanika bilo spremno da učestvuje u ratu, ali samo ukoliko ih država pozove.

Grafikon 30 – Učestvovanje u oružanom sukobu, stav polova po ovom pitanju

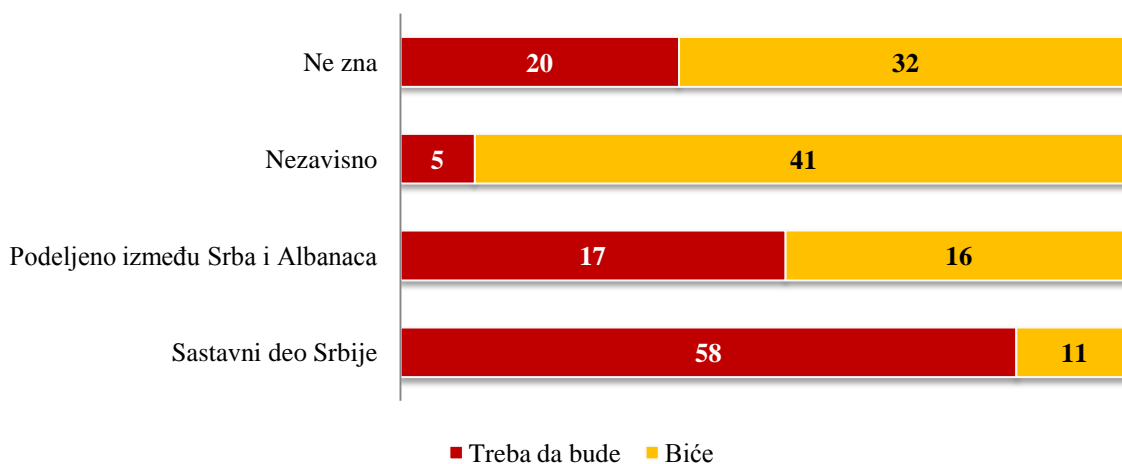
Kako je rat još uvek „muški posao“, ne treba da čudi to što među dobrovoljcima dominiraju muškarci, kao i da je znatno manji procenat muškaraca koji se načelno protive svakoj vrsti sukoba – grafikon 30.

Ne treba zanemariti ni činjenicu da bi se svaka dvadeseta pripadnica lepšeg pola među mlađom populacijom prijavila kao dobrovoljac u nekom potencijalnom oružanom sukobu u koji bi bila uključena Srbija.

12. Odnos mladih u Srbiji prema pitanju Kosova i Metohije

Ne treba posebno isticati važnost pitanja Kosova i Metohije za građane Srbije. Iako je ekonomski trenutak u Srbiji takav da većina građana u prvi plan ističe potrebu poboljšanja životnog standarda, niko od građana nije ravnodušan prema dešavanjima u južnoj srpskoj pokrajini.

Grafikon 31 – KiM želje i realnost – Mladi u Srbiji

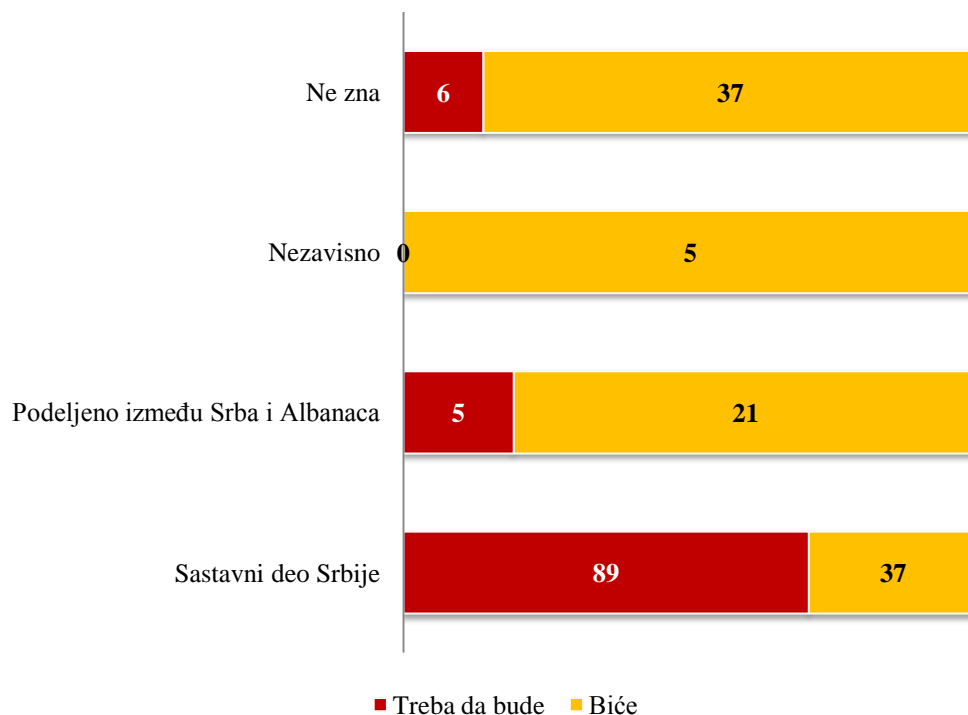
Kada su u pitanju mladi u Srbiji, većina njih je i dalje uverena da KiM treba da ostanu sastavni deo Srbije (58% ispitanika), dok je 17% onih koji smatraju da jedino podela na srpski i albanski deo predstavlja trajno rešenje, a zanimljivo je da svaki dvadeseti ispitanik tvrdi da KiM treba da budu nezavisna država – grafikon 31.

Kako su želje jedno, a realnost nešto sasvim drugo, ostavili smo mogućnost ispitanicima da prognoziraju šta će na kraju zaista biti sa Kosovom i Metohijom. Nalazi pokazuju da među ispitanicima preovladava malodušnost i da čak 41% ispitanika tvrdi da će KiM biti nezavisna država. Tek svaki deseti ispitanik smatra da će, i posle svega, Kosovo i Metohija biti sastavni deo Srbije.

Čak 32% ispitanika (iliti svaki treći) nije u stanju ni da proceni kakav će biti krajnji status Kosova i Metohije.

Srbi u Srbiji i preostali Srbi na Kosovu i Metohiji se značajno razlikuju prema percepciji statusa Kosova i Metohije. Prema istraživanju koje je sproveo CeSID u decembru 2011 godine među Srbima na Kosovu i Metohiji, procenat onih koji smatraju da KiM treba da ostane u sastavu Srbije iznosi čak 89% dok je procenat onih koji smatraju da će se to zaista i desiti 37% punoletnih Srba nastanjenih na Kosovu i Metohiji - grafikon 32.

Grafikon 32 – KiM želje i realnost – Srbi sa KiM

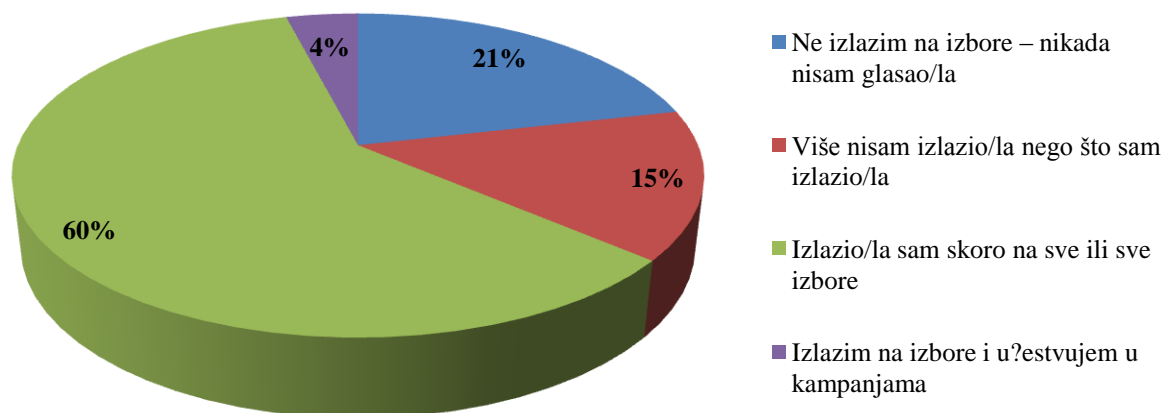
Za razliku od malodušnosti mladih u Srbiji gde čak 41% ispitanika smatra da će Kosovo i Metohija na kraju ipak biti nezavisni, među srpskim narodom nastanjenim na KiM svega 5% ispitanika smatra da će doći do definitivnog odvajanja Kosova i Metohije od Srbije.

13. Izborna ne/participacija

U javnom mnenju Srbije postoji uvreženo mišljenje da mladi nisu učesnici u izbornim i partijskim dešavanjima, te da sudbinu dešavanja u političkoj zajednici prepuštaju drugima. Iako su se takve tvrdnje mogle često čuti, podaci iz istraživanja ne samo da ne govore u prilog njima, nego ih direktno opovrgavaju. I u drugim istraživanjima, kada smo postavljali pitanja o ranijem učestvovanju, odnosno o učestvovanju na budućim izborima, nismo dobijali značajne razlike po starosnim grupama. Podaci iz ovog istraživanja samo potvrđuju taj trend. Mladi i stariji, nešto ispod proseka uzimaju učešća u izbornim dešavanjima, što je podatak koji je uobičajen za veliki broj modernih demokratija u svetu.

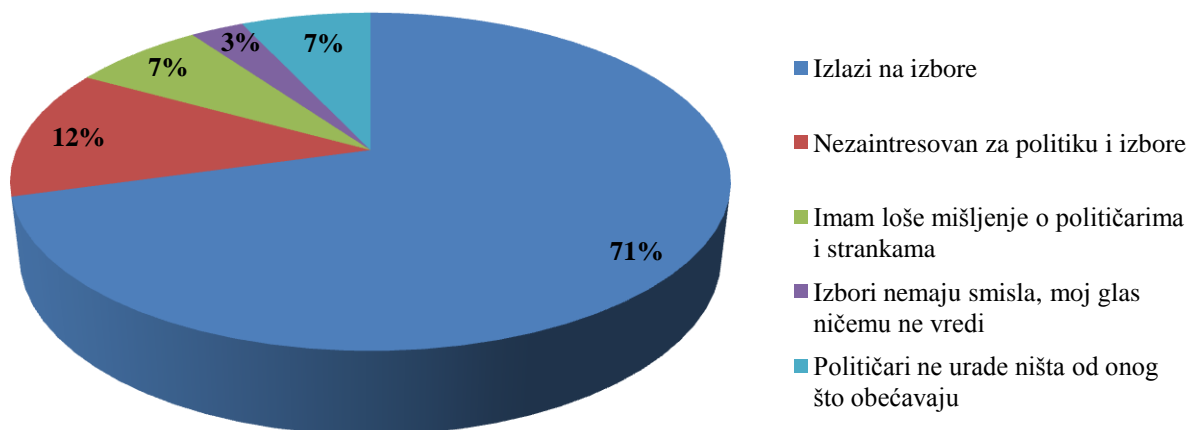
Projekcije izlaznosti u Srbiji treba računati prema prisutnim biračima. Oni se u bitnoj meri razlikuju u odnosu na birački spisak i projekcija je da su ova dva niza podataka u poklapanju od 80%. Stoga se sve ove projekcije izlaznosti rade prema prisutnim, a ne prema broju birača prema biračkom spisku.

Grafikon 33. Ranija ne/participacija u izbornim procesima

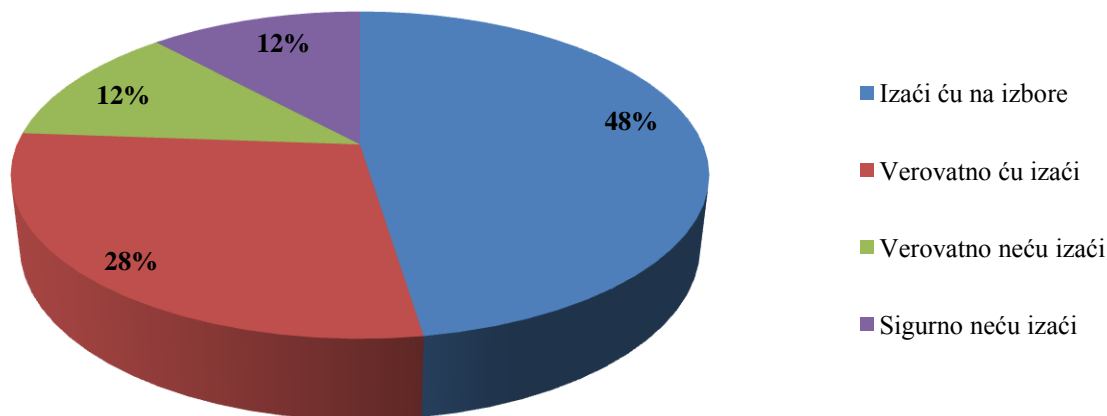
Na pitanje o tome u kojoj meri su učestvovali na prethodnim izborima tačno 60% ispitanika nam je reklo da je manje više redovno učestvovalo na svim dosadašnjim izborima. Pored njih još 4% je onih koji su aktivno učestvovali u kampanjama ili kao direktni učesnici izbornog procesa. Znači za skoro dve trećine ispitanika možemo reći, barem prema njihovim iskazima, da su aktivni učesnici izbora. Da ne učestvuju na izborima reklo nam je 15% ispitanika, dok je još 21% njih reklo da do sada nisu glasali. Od onih koji nisu do sada glasali na izborima čak 80% njih čine ispitanici koji imaju 18, 19, 20 ili 21 godinu. To znači da oni i nisu mogli da glasaju jer su na prethodnim izborima bili maloletni. Stoga možemo da tvrdimo da postoji dvotrećinska participacija mladih na izborima.

Grafikon 34. Razlozi neizlaska na izbore

Ovaj niz podataka treba gledati u kontekstu projekcije izlaznosti. Vidljivo je da 71% ispitanika kaže da će izaći na izbore, dok 29% njih navodi razloge eventualne apstinencije. Objektivizacija njihovog neizlaska može se naći u činjenici da 12% je nezainteresovano za politiku, da po 7% imaju loše mišljenje o političarima, odnosno da ne veruju njihovim obećanjima, dok 3% misli da izbori nemaju smisla. Ipak, vidljivo je da na ovom pitanju potencijalna izlaznost raste preko sedam desetina od ukupnog broja ispitanika.

Grafikon 35. Projekcija izlaznosti na sledeće izbore

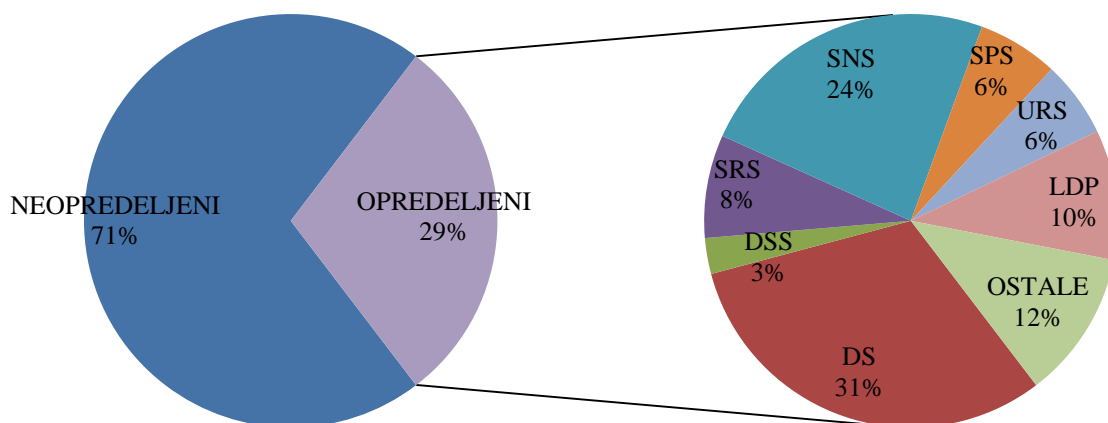
Posle pitanja o ranijim izbornim ponašanjima i o eventualnim razlozima apstinencije ispitanicima smo postavili pitanje o tome da li će izaći na sledeće izbore. Preko tri četvrtine njih, zbirno 48% onih koji su rekli da će izaći na izbore i 28% onih koji su rekli da će verovatno izaći na izbore, biće izborni participant. Nešto manje od četvrtine čine oni koji nam kažu da neće ili verovatno neće izaći na izbore. Kada koristimo ista pitanja u upitnicima za čitavu populaciju, dobijamo sličan podatak, sa tim da obim projektovane participacije varira od tri četvrtine od četiri petine od ukupnog broja ispitanika.

Ovi podaci nam ukazuju da nema značajnijih odstupanja u kategoriji mladih u odnosu na projekciju izlaznosti kada je u pitanju čitava populacija. Mladi su jednako izborno aktivni kao i druge starosne skupine u populaciji.

14. Izborna i stranačka opredeljenja

Ako smo utvrdili da će se na izborima pojaviti, barem oko tri četvrtine mladih, podaci o rejtinzima stranaka nam ukazuju da veći deo njih još uvek optira, ili bolje rečeno nije voljno da kaže svoj politički izbor. Na konkretno pitanje za koga će glasti na sledećim izborima, spremno je bilo da nam odgovori samo 29% ispitanika, što čini oko 40% od ukupnog broja mladih koji će se i zaista pojaviti na izborima.

Grafikon 35. Trenutne stranačke orijentacije mladih

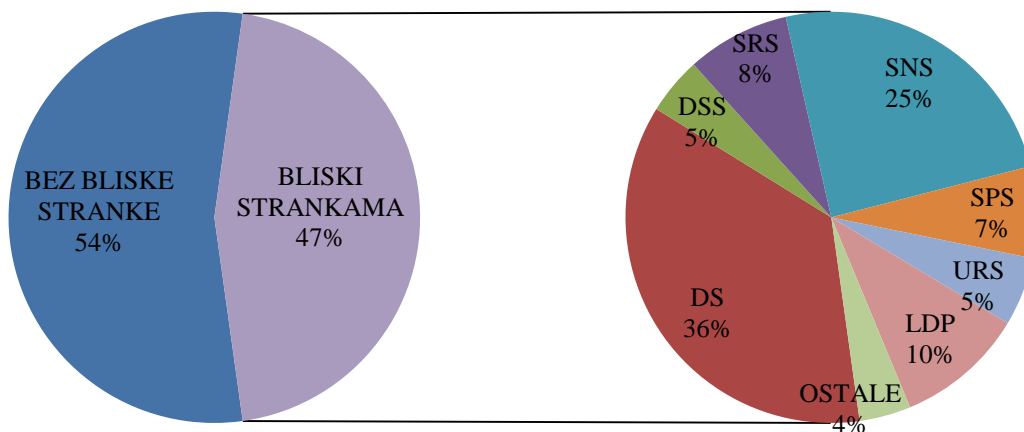
U kategoriji onih koji su rekli svoje izborno opredeljenje prednjače DS sa 31% podrške i SNS sa 24% podrške. Za njima sledi LDP koji ima 10% od broja onih koji su rekli svoje izborno opredeljenje, potom SRS sa 8%, URS i SPS sa po 6%, DSS sa 3% i 12% ispitanika je navelo neku drugu stranku. Za ovu kategoriju ispitanika kažemo da imaju čvrst stranački stav i da čine jezgro stranačke podrške navedenim političkim strankama. Imajući u vidu očekivano nizak procenat odgovora na ovo pitanje, odnos prema strankama u kategoriji mladih širimo sledećim setovima pitanja, koji se tiču opšteg odnosa prema strankama.

Prvo smo ispitanicima dali spisak svih relevantnih stranaka da nam kažu stav o svakoj od njih, a potom smo od njih tražili da nam kažu koja je to stranka koja im je najbliža. Odmah se primećuje da raste procenat izjašnjenja, odnosno da je skoro petina više onih koji nam kažu svoj odnos prema stranci (29% izborno orijentisanih, 47% ispitanika sa bliskom strankom).

Kada su u pitanju pojedinačni rejtinzi stranaka, onda se primećuje da je značajno manje onih koji su se opredeljivali za OSTALE, jer im je bio ponuđen spisak stranaka. Rezultati se raspoređuju manje više

proporcionalno svim strankama, sa tim da najveći uspon imaju DS i DSS, prvi sa 31% na 36% dok drugi sa 3% na 5% onih koji su se izjasnili da imaju bliske političke stranke.

Grafikon 36. Rejting stranaka u kategoriji bliskih ka političkim strankama

Ukoliko u vidu imamo samo one koji su najavili izlazak na izbore (među njima su svi oni koji su naveli za koga će glasati, odnosno koja im je stranka najbliža) možemo reći da imamo potencijalne odgovore za oko 60% njih, kada je u pitanju glasanje za pojedine stranke. Međutim, za skoro 40% mladih ispitanika koji će se pojaviti nemamo nijedan pokazatelj budućeg izbornog ponašanja. Po ovome se skupina mladih donekle razlikuje od starijih, jer je kod starijih skoro 50% onih za koje nismo u stanju da damo nikakav tip povezivanja sa političkim strankama, barem kada su u pitanju klasična izborna i opredeljenja vezana za bliskost sa strankama.

Tabela 7. Poželjni koalicioni partneri

	DS	DSS	G17/URS	LDP	SNS	SRS	SPS
DS	0%	0%	9%	17%	4%	0%	8%
DSS	10%	0%	0%	0%	15%	5%	10%
G17/URS	38%	0%	0%	13%	4%	0%	0%
LDP	44%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
SNS	6%	14%	1%	0%	0%	10%	8%
SRS	0%	14%	0%	0%	14%	0%	8%
SPS	16%	3%	0%	3%	6%	0%	0%

15. Poverenje u političare

Najpre treba reći da 62% ispitanika ne navodi nijednog političara u koga ima poverenje. Preostalih 38% ispitanika je navelo nekog od aktuelnih lidera u koje ima poverenje. Spisak lidera smo definisali prema stranačkoj, odnosno koalicionoj bliskosti jer se time dobijaju ukupni dometi potencijalnih kandidata na

eventualnim predsedničkim izborima. Političari iz pojedinih stranaka zbirno čine i okvire samih stranačkih potencijala.

Tabela 8. Rejting političara (total od 38%)

Boris Tadić	24%	Čedomomir Jovanović	7%	Vojislav Koštunica	5%
Dragan Đilas	5%	Vuk Drašković	1%	DSS potencijal	5%
Vuk Jeremić	3%	Preokret	8%		
Rasim Ljajić	7%			Vojislav Šešelj	5%
Nenad Čanak	1%	Ivica Dačić	6%	SRS potencijal	5%
DS koalicija	40%	Dragan Marković Palma	3%		
		SPS/PUPS/JS koalicija	9%		
Tomislav Nikolić	15%				
Velja Ilić	1%	Mlađan Dinkić	2%		
Aleksandar Vučić	5%	URS koalicija	2%		
SNS koalicija	21%				

Dominantnu poziciju u liderskom smislu ponovo drže DS i SNS, odnosno lideri ovih dveju stranaka Tadić i Nikolić. Ono što čini interesantnim nalazom je da pored Tadića postoji set političara iz DS ili u koaliciji sa ovom strankom koji zbirno uzimaju 16% podrške (Đilas, Ljajić, Jeremić, Čanak), dok kod SNS to čini prirast od svega 6% (Vučić i Ilić). Kod ostalih stranaka liderstvo je u proporciji sa stranačkom podrškom, sa tim da je kod SPS važno imati u vidu i snagu njihovog koalicionog partnera Dragana Markovića.

16. Vrednosne orijentacije mladih

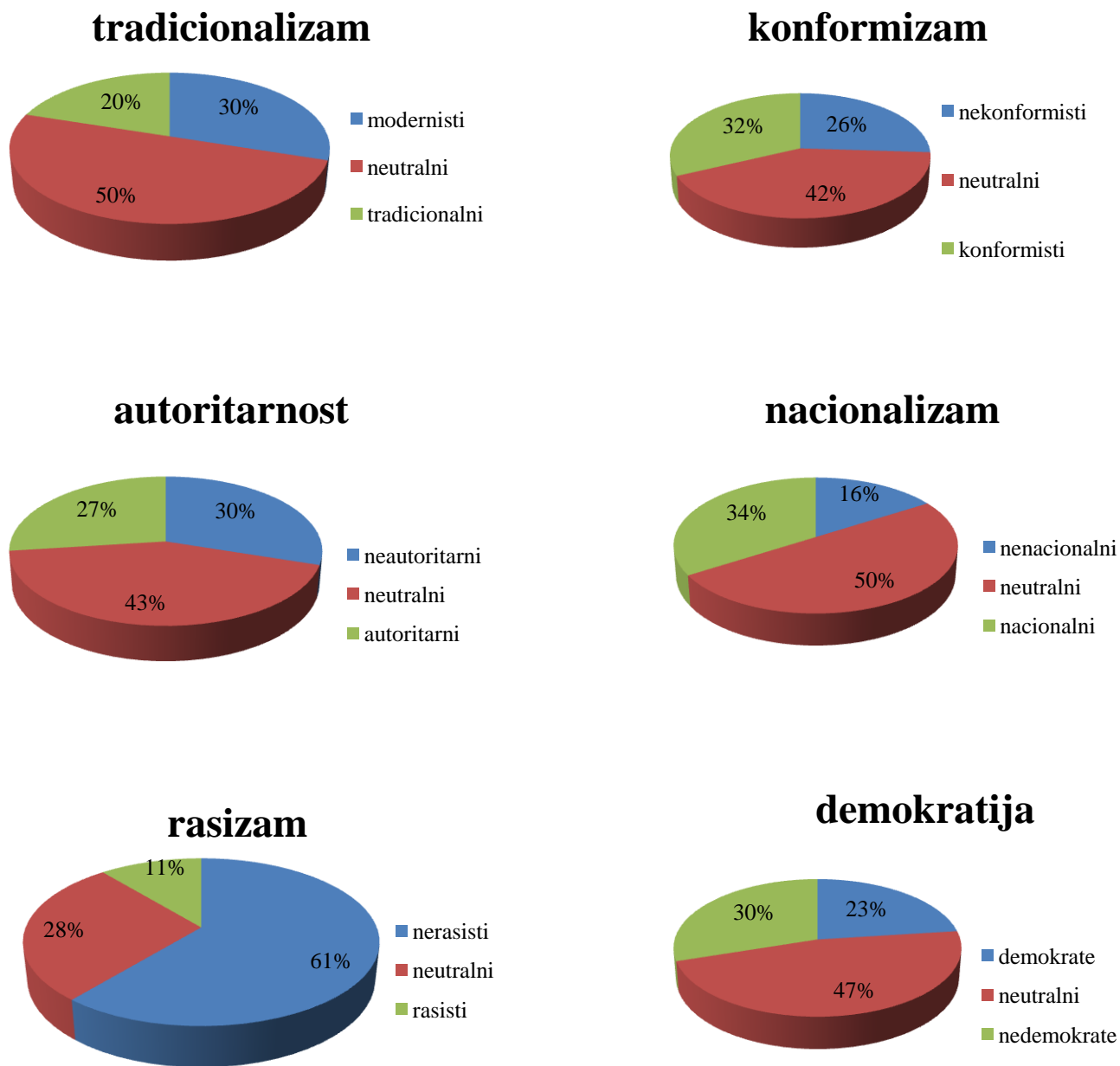
Za potrebe ovog istraživanja pokušali smo da identifikujemo određeni set vrednosti ili stavovske vrednosti mladih. U tu svrhu smo kroz setove pitanja operacionalizovali *tradicionalizam, konformizam, autoritarnost, nacionalizam, rasizam i odnos prema demokratiji*. Svaka od ovih vrednosti je operacionalizovana kroz dve tvrdnje, a shodno stavovima ispitanika klasifikovali smo ih na tri dela, pozitivnu, neutralnu i negativnu vrednost. Posmatrajući navedene vrednosti kroz grafikon 37 možemo videti nekoliko značajnih stvari.

Najpre uzimamo one vrednosti u kojima pretežu pozitivni stavovi. U kategoriji mladih je više onih koji naginju modernijim shvatanjima društva u odnosu na one koji su skloniji tradicionalnim modalitetima društva. Po ovom nalazu se mladi razlikuju i u odnosu na prosek Srbije, koji je dosta tradicionalniji, gde u pojedinim istraživanjima imamo i do 60% onih koji zauzimaju tradicionalan stav. Pozitivne rezultate imamo i kada je u pitanju ispitivanje koncepta rasizma, koji očigledno nema značajno utemeljenje u vrednosnim mapama mladih u Srbiji, tek svaki deseti ispitanik pokazuje rasisitički motivisane stavove, dok je skoro dve trećine ispitanika na suprotnom polu, tačnije direktno su suprostavljeni rasisitičkim stavovima.

Sledeće dve vrednosti autoritarnost i konformizam imaju ravnotežu kada su u pitanju negativni i pozitivni stavovi. Tako u maloj meri nad autoritarno orijentisanim ispitanicima pretežu neautoritarno orijentisani

(30% prema 27%), dok je sa druge strane, nešto veći procenat konformista u odnosu na nekonformiste (32% prema 26%). Kada posmatramo ove podatke u odnosu prema vrednostima koje ima čitava populacija, onda je primetno da su mladi značajno manji konformisti nego ostali delovi populacije, dok su u kategoriji autoritarnosti vrlo slični proseku populacije.

Grafikon 37. Vrednosne osnove mladih u Srbiji

U dva tipa vrednosti pretežu negativni polovi nad pozitivnim, a to su nacionalizam i odnos prema demokratiji. Odmah treba napomenuti da su mladi u oba slučaja značajno pozitivnije orijetisani nego što je to prosek populacije. Stoga treba imati u vidu koliko je dominantna pozicija nedemokratskih vrednosti i nacionalnih vrednosti u Srbiji. Kada je u pitanju poverenje u demokratiju onda je vidljivo da je za nekoliko procenata više onih koji ovaj poredak smatraju slabim i neefiksnim u odnosu na one koji im te mane ne nalaze. Sa druge strane, nacionalizam jeste obeležje svih balkanskih društava, pa i našeg, te stoga ne čudi da je duplo više onih koji imaju nacionalne stavove u odnosu na one koje imaju nenacionalne stavove.

Tabela 9. Grupe mladih prema dominantnim vrednosnim obeležjima

		rasisti	neutralni	moderni konformisti	nedemokrate	Nacionalisti konformisti	moderni
tradicionalizam	modernisti	2%	21%	36%	40%	6%	78%
	neutralni	55%	66%	55%	51%	44%	22%
	tradicionalni	44%	13%	9%	9%	51%	1%
konformizam	nekonformisti	15%	15%	0%	67%		70%
	neutralni	47%	82%	27%	33%	26%	30%
	konformisti	38%	3%	73%	0%	74%	0%
autoritarnost	neautoritarni	7%	5%	66%	11%		89%
	neutralni	36%	74%	34%	53%	41%	11%
	autoritarni	57%	20%	0%	37%	60%	0%
nacionalizam	nenacionalni	6%	17%	9%	6%	1%	59%
	neutralni	38%	75%	67%	39%	27%	39%
	nacionalni	56%	7%	23%	55%	72%	2%
rasizam	nerasisti	0%	39%	74%	85%	79%	89%
	neutralni	38%	54%	23%	15%	22%	9%
	rasisti	62%	8%	2%	1%	0%	2%
demokratskičnost	demokrate	0%	36%	22%	1%	14%	57%
	neutralni	14%	62%	61%	35%	56%	38%
	nedemokrate	86%	1%	17%	63%	30%	5%
Učešće grupe		13%	21%	19%	16%	16%	15%

Ukoliko podatke o vrednosnim opredeljenjima mladih koristimo kao zbirne pokazatelje onda smo u stanju da definišemo šest grupa mladih koje definišu pojedini parovi vrednosnih opredeljenja. Za potrebe analize svaka od grupa je imenovana shodno njihovim ključnim vrednosnim obeležjima.

Setovi negativnih vrednosnih opredeljenja stvaraju sliku grupa u kojima oni dominiraju. Shodno tome dve grupe, onu koju nazivamo rasisti i nedemokrate možemo definisati kao negativne vrednosne grupe i one zbirno čine 29% populacije mladih. Kod rasista dominiraju sve negativne vrednosti i oni čine tu „najproblematičniju grupu” mladih. Za razliku od njih nedemokrate nisu rasisti, ali nisu ni konformisti što znači da se njihovo poimanje i vrednovanje stavova vidi i može i dalje očekivati u javnosti. Po svim drugim parovima oni zauzimaju negativan pol - i jedni i drugi su autoritarni, imaju vrlo visok stepen autoritarnosti i nacionalizma, dok je za obe grupe vidljiv visok nivo nedemokratske opredeljenosti.

Nasuprot njih stoji samo jedna grupa mladih koji čine 15% ove populacije. Njih smo nazvali moderni i u svim merenim parovima vrednosti oni pokazuju pozitivne stavove. Moderni su, nisu konformisti, nenacionalno su orijentisani, antirasisti su i neautoritarno su opredeljeni. Takođe, pripadnici ove grupe imaju poverenja u demokratiju kao poredak.

Tri preostale grupe prema njihovim ključnim obeležjima delimo na neutralne, moderne konformiste i nacionalne konformiste. Kategorija neutralnih u svim dimenzijama šest ispitivanih vrednosti zauzima neutralnu poziciju. Dve preostale grupe čine izraziti konformisti, sa tim da su kod jednih ispoljeni nešto pozitivniji vrednosni stavovi, dok je kod drugih dominantan nacionalizam.

17. Zaključci

Mlada populacija u Srbiji nije u središtu političkih procesa u Srbiji. Za razliku od devedesetih, kada su posebno u vreme dve studentske pobune, 92 i 96/97, mladi bili i realno i simbolički subjekt političkih promena, mlada populacija sebe ne vidi kao potencijalnog generatora političkih i socijalnih promena. Ipak se mora uzeti u obzir da današnja situacija nije nalik devedesetima, tj da nema razloga za antiratne proteste kao '91-e ili proteste protiv izborne krađe kao '96/97. U tom smislu, mladi ne moraju *a priori* da budu nosilac političkih promena ali je ipak veoma bitno njihovo poverenje u politički sistem.

U prilog tezi o iščezavanju mladih kao političkog subjekta, govore dve tendencije uočljive iz istraživanja – nizak stepen zasebne političke svesti i gotovo zanemariv nivo političkog aktivizma i spremnosti na njega. Istovremeno je da mladi po opštim političkim pitanjima ne definišu sebe kao zasebnu političku grupaciju sa jasnim opredeljenima i vrednosnim stavovima, već njihovo rasuđivanje u velikoj meri konvergira sa gledištima i političko-vrednosnim stavovima opšte populacije.

Uprkos negativnom stavu prema politici, nedostatku poverenja u državne institucije i političkim akterima, veliki broj mladih ljudi će učestovati na predstojećim izborima.

Nizak nivo političke svesti prepoznaje se na više nivoa – mali procenat mlađe populacije prati politiku u medijima, a politika kao tema nije naročito prisutna u njihovim razgovorima. Uz to prevlađuje pesimistički stav da jako malo može uticati na politička i druga društvena dešavanja

Politički aktivizam je na niskom nivou. Zanemariv procenat mladih ljudi učestvuje u radu stranaka i u kampanjama. Svest o potrebi političkog organizovanja i delovanja, donekle, je zastupljena u visoko obrazovanoj mladoj populaciji. Ovaj segment mlade populacije ima značajniji nivo racionalne zasnovanosti svojih političkih stavova.

Važan zaključak istraživanja je stav da postoji visok nivo preklapanja između mlade populacije i opšte populacije. Više različitih opredeljenja ispitanika potvrđuju ovaj stav. Među njima su najvažniji – utvrđivanje liste političkih prioriteta, stav prema institucijama državnog poretka i političkim akterima, stav prema integracijama u EU i NATO, stav prema rešavanju statusa Kosova.

Usled duboke socijalno-ekonomske krize i opšte generacijske potrebe za formulisanjem i ostvarivanjem sopstvenog životnog plana, mlada generacija kao ključni politički problem i društveni izazov vidi rešavanje socijalno-ekonomskih problema, pre svega otvaranje radnih mesta i podizanje nivoa ukupne ekonomske aktivnosti u zemlji. I kod mladih, kao i kod opšte populacije, sve više prevlađuje svest da je primarni zadatak političara u sferi svakodnevnih životnih pitanja, a ne visoke politike i opštih vrednosno-ideoloških sporova. Prepoznavanje određenog skupa problema kao prioritarnih istovremeno opisuje i skup potreba i očekivanja mlade populacije koje političari moraju uzeti u obzir ne samo prilikom vođenja kampanja, nego i prilikom složenog i često konfuznog procesa političkog odlučivanja.

Zanimljivo je da značajan broj mladih ljudi politiku smatra ključnim izvorom šansi za zapošljavanje i sticanje neophodne materijalne sigurnosti za vođenje normalnog života.

Stav mlađe populacije prema institucijama državnog poretka i neposrednim protagonistima političkog poretka obiluje podozrenjem i nevericom. Među državnim i društvenim institucijama najpopularnije su crkva i vojska, dok su na dnu liste popularnosti političke stranke. Ovakav stav gotovo potpunosti korespondira sa stavom po istim pitanjima koji ima opšta populacija. Prisutna je tendencija izostanka legitimiteta institucija političko-pravnog poretka u očima mladih, ali i tendencija nesklonosti da se on menja, što potvrđuje konstataciju o političkom pesimizmu mlade populacije.

Konvergencija političko-vrednosnih stavova mladih i opšte populacije prisutna je i po pitanju odnosa prema EU, NATO i pitanju rešavanja kosovskog pitanja.

I za mlade proces integracija u EU i NATO je odvojen. Na ovoj tački, primetna je suštinska zavisnost političko-vrednosnog stava od tretmana ovih tema od strane stranačkih i širih političkih i medijskih elita.

Evrointegracije podržava neznatno više od pedest posto ispitanika, što odgovara opštem trendu podrške EU, ali je značajno slabiji nivo podrške od onoga što je bio slučaj proteklih nekoliko godina. Ključni faktori za pad podrške EU su: sporost integracija, podrška ključnih zemalja EU nezavisnosti Kosova i teška socijalno-ekonomska kriza u Evropi koja narušava sliku od toj nadnacionalnoj zajednici kao mestu opšteg društvenog blagostanja.

Kao i slučaju opšte populacije, popularnost integracija u NATO je jako niska. Iskustvo bombardovanja iz 99-te, te podrška nezavisnosti Kosova od strane vodećih zemalja NATO-a, uprkos značajno popravljenim bilateralnim odnosima države i severoatlanskog saveza u poslednje tri godine, još dominiraju kao determinante u političko-vrednosnim orijentacijama.

Stavovi po pitanju rešavanja pitanja Kosova korespondiraju kako sa stavovima koje o ovom pitanju ima opšta populacija, tako i sa stavovima koji dominiraju u javnom, pre svega, političkom polju. U formiranju stava po pitanju Kosova vidljiva je razlika između vrednosno političkog stava, to jest stava o poželjnom rešenju i stavova koji opisuju realno predvidiv tok događaju po ovom delikatnom državnom i nacionalnom pitanju. I dok velika većina smatra da bi Kosovo u nekoj formi trebala da bude sastavni deo Srbije, dotle ne tako zanemariv broj ispitanika smatra da je nezavisnost Kosova realnost.

Uočljiv raskorak između treba-iskaza i deskriptivno-predviđačkih iskaza (iskaza koji predviđaju budući tok događaja), pokazuje da se stav po pitanju Kosova u najvećoj meri ne formira na racionalnoj, već na emocionalnoj ravni i s obzirom na dominantne političko-kulturne obrasce o Kosovu u javnosti.

Mlada populacija u Srbiji značajno je antiratno raspoložena, bez obzira na još uvek snažno prisustvo nacionalizma u javnom polju i nerešeno državno i nacionalno pitanje.

Istorijsko-političke promene koje su nastupile od petog oktobra, ne impresioniraju mladu populaciju u Srbiji iako su vrednosti petog oktobra većinski podržane.

Ideal-tipski političar za mladu populaciju u Srbiji danas, ne trebalo da ima ulogu istorijskog mesije, niti mu je za politički poziv neophodna naročita politička harizma.

Političar po meri mlade populacije trebalo bi da bude zaštitnik srpskog naroda u Srbiji i šire, sa sposobnošću da obeća i ispunji obećano, čovek finih manira, sa osobinama čoveka koji je lider u rešavanju konkretnih problema.

Za razliku od opšteg negativnog stava po pitanju politike, političkih aktera i institucija pravno-političkog poretka, po pitanju aktuelnih izbora mlada populacija ima načelno pozitivan stav budući da polovina sigurno izlazi na izbore, dok još jedna četvrtina mladih ljudi ne bi isključila izbornu izjašnjavanje kao izvesnu mogućnost.

Mlada populacija nije naročito otvorena da izlaže svoje stranačko opredeljenje budući da svega 40 odsto ispitanika otkriva svoje političko opredeljenje.